

Aug K-15408
2

ქს-2019-11332

899 962-1
8 591-6

ი.ს.კ. 95408
2

64593

ს მ ე ლ ი

ანუ

რჩეულია ლექსთა კრება

მოზრდილ ყრმათათვის

შედგენილი

იაკობ ზოგებაშვილის-მიერ

გ ა მ ო დ ე მ ა შ ე ო რ ე

უცვლელად გადმობეჭდილი პირველი გამოცემიდან, რომელიც მოწონებულ იქნა განათლების სამინისტროსა და უწყონდესი სინოდისაგან სახმარებლად სკოლებში.

თბილისი, 1891

მაქსიმე შარაძის სტამბა.

837.631-4

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 16-го Ноября 1891 года.

მ ო გ ო ნ ე ბ ა.

რაც უნდ ვიცოცხლო, დედა მე არ დამავიწყდება:
მე მისი სახე ახლაც ცოცხლათ წარმომიდგება.
მახსოვს მე, დედა ღამე გულზე მიმიხუტებდა
და წმიდა ლოცვებს ტკბილად, წყნარად მიფუჭუნებდა.

შველაზე უფრო მე ვუსმენდი მისს დარიგებას,—
მისი სიტყვები გრძნობიერი დარჩნენ გონებას:
„ისწავლე, შეილო, რომ შეიქმნე კარგი სწავლული
და შენი სწავლით ასარგებლო შენი მამული.

იცოდე, რომა მამულისთვის ის ძე ფუჭია,
რომელს ნაყოფი ტკბილი მისთვის არ მიუცია.
შეცადე ენის, მამულისა შენ აღდგინებას,
თუ გინდ ელოდე შენ ამისთვის ცემას, გინებას:

ნათქვამი არის,—„ის მარადის კურთხეულია,
ვისიცა სისხლი სამშობლოსთვის დაქცეულია.“
ამ სიტყვებისთვის მე მიყვარდა გამოუთქმელად
ღედასთან ყოფნა, მუსაიფი მარად გულ-წრფელად.

ამისთვის დედა მე მიყვარდა გულით და სულით,
ღედას—მე, რომა ყურადღებით ვუსმენდი სრულით.
შაგრამ უწყალომ მომაშორა ბედმა მე ღედას,
ისე რომ ყური მას ვერ უსმენს, თვალი ვერ ხედავს...

მახსოვს შავი დღე, როცა დედამ შეწუხებულმა
მიმიკრა გულზე, მითხრა სულით აღშფოთებულმა:
„ზიკვდები, შვილო; მით სიკოცხლე გამმწარებია,
რომ შენი სწავლა, შენი აღზრდა არ მომსწრებია...“

ვედები, სამშობლოს—შენს უფროსსა დედას გაბარებ:
იმედია, რომ... ჩემზე უფრო... მას შეიყვარებ.—
რაც რომ გმართებდა, შვილო, ჩემი... პატივის ცემა,
შმეტეს გმართებს... მამულისთვის... თავის გაცემა...
მახსოვდეს, შვილო, რაც რომ შენმა დედამ გასწავლა...
ვედები, სიკვდილმა მეტისა თქმა აღარ... მაკალა...“

ს ი ზ მ ა რ ი .

ღლისა სიციხადით გულ-დაჩაგრულსა
ძილში მელირსა ტკბილი სიზმარი:
შნახე, რომ ქვეყნად ჩამოსულიყვენ
ნინო, ძეთევან და თვით თამარი.

თამარს თავს ედგა ძლევის გვირგვინი
და ძეთევანსა წმიდა მოწამის.
ნინოს ხელთ ებყრა ჯვარი ვაზისა,
ნიშანი დიდის ქრისტიანობის.

ზეცად აეპყრათ სამთავეს თვალი;
საქართველოსკენ აშვერდნენ ხელსა
და შეერთებით, ხმა შეწყობილად
შგალობდნენ ტკბილსა საგალობელსა:

„ღედაო ლეთისავ, შენი ხვედრია
მს საქართველო დიდ-ქირ-ნახული;
შეუნდევ ცოდვა, ნუ აიღებ ხელს!
ღმობიერებით იბრუნე გული.

„მოეც კურთხევა ზეცით, მაღალო,
და გამოსახე ძლიერად ჯვარი,
რომ აღადგინო ქართველი ღედა,
ღღეს დაცემული და ცოცხალ-მკვდარი.

მისსა მხნეობას, მისსა ზნეობას
ბაუმტკიცებდუ აღმა-ფრენასა,
და შენ საქებრად, სადიდებელად
ნუ დაუკარგავ იმ ტკბილს ენასა,

რომლითაც შამარ ბრძანებას სცემდა,
ძეთევან მარად შენ გადიდებდა
და ნინო ძისა შენის მცნებასა
შენგან რჩეულს ერს უქადაგებდა“.

აკაკი წერეთელი.

ღ ა მ უ რ ა .

(ზღაპარი)

მართმა უგნურმა თავგუნამ იუკადრისა თავგობა;
დასწყველა თვისი გაჩენა... ბუნების იწყო მან გმობა:
„იმ უსამართლო ბუნებამ თავვათ რათ გამაჩინაო?
მე სხვაგან ყოფნა მინდოდა, მან ჭერ-ქვეშ მომცა ბინაო!

„ვის ეკადრება თავგებთან კუდის ბზეკა და ლხენაო?
მე შემშვენოდა ჩიტობა, რომ მეწყო მალლა ფრენაო.
„რომ ვინმე ჩიტად მაქცევდეს, გამომბამდეს ფრთებსაო,
ბავფრინდებოდი ერთს წამსა, გადავივლიდი მთებსაო!...“

რომ დაასრულა ეს ნატვრა, ნახა, რომ ფრთები ესხმება
და მეტის სიხარულითა საბრალოს თავ-ბრუ ესხმება...
ზიზლით შეხედა თვის ტოლებს, დაუყოვნებლივ ავარდა,
ჩიტებში გამოერია. ამანაც გაინავარდა....

ჩიტებმა ახედ-დახედეს, სთქვეს: „ვინ მოსულა ესაო?
რა რჯულის ცხოველი არის? ჩვენთან ვინ გააწყესაო?
„თვალ-ტანადობა თავეს უგავს, ფრთები ასხია ჩვენიო!
როგორღაც კეთილ სულს არ ჰგავს... ჭირი არის ჭსენიო!
„მგება მტრებმა მოგზავნეს, შემოჩენილიც იყოსო!
არჩა, ფრთხილად იყავით, არავინ გავგაბრიყვოსო!“

დაყლივლეს, ჩაუნისკარტეს, გაჰკრეს-გამოჰკრეს ბრქყალები,
სისხლი აღინეს ღამურას, გამოუბნელეს თვალები!
ღამა დაეშვა ღამურა, მიმართა ისევ ძველ სადგურს....
მაგრამ აქ უფრო შავი ღლე დაუდგა მაშინ უბედურს:
თავგებმა აითვალწუნეს, აღარ მიიღეს, რომ ნახეს,
მივარდნენ ერთად საკბენად, „ჰკა მაგასაო!“ დასძახეს...

მაშინ კი მიხვდა ღამურა, რომ ანგარიში წაუხდა
და მისი ნატვრა უგნური საჭირ-ბოროტოთ აუხდა!
ბვიანლა იყო! გაფრინდა გაკიცხულ, თავ-ლაფ-დასხმული,
მრთ ძველ ნანგრევში შეფრინდა და მოიბრუნა იქ გული.

მას შემდეგ ნანგრევში ბუდობს, ღღისით ვერ ჩნდება სირ-
ცხვილით
და მუდამ ამას წრიბინობს კვნესით და გულის ტკივილით:

„პრულ-იყოს მისი სახელი, ვინც მთა გასცვალოს ბარზედა!
თვის ტომის დაწუნებულსა ქირი მიუვა კარზედა!

„ნურავინ ისხამს სხვის ქურქსა და ნუ სცვლის თვისსა ენასა,
თორემ ბოლოს დროს მოიმკობს ჩემსავით ცრემლთა დენასა!

„ზადაგვარების მოსურნე ბუნებისაგან კრულია!
მისი პირადი ღირსება ყოველგან დაჩაგრულია!!

„ძველ ტომში გამოსხლეტილსა არ მოუშლიან კბენასა
და ახალ ტომშიც ვაკიცხვენ: დაწუნებენ ფრენასა!

„პრულია მისი ხსენება, ვინც დაჰგმობს დედა-ენასა,
თვის ტომს ლალატობს ზე მითი თვით ჰფიქრობს მალლა ფრენასა!“
აკაკი წერეთელი.

ბებიას ნახაზობი.

მცნებით გატაცებული ჩრდილში დამჯდარა ბებია;
ჰფიქრობს, რაც ადრე უნახავს, ან ახლა რა ამბებია.
ხან იცინის და ხან ტირის, თითქო ჭკუაზედ იშლება,
და მისი სახე დამკნარი მარტის ღღესავით იცვლება.

ხშირ ყვავილებში მახლობლად ყმაწვილი დასდევს პეპელას;
ის არის მისი სურვილი, მას ანაცვალეbs სუყველას...

—ბებია, ბები! მიშველე; პეპელა გამიფრინდაო!

—მე ჩემი დარდი მეყოფა, შვილო, ეგ რალათ მინდაო!

—ბებილო, დიდი ხანია, მინდა რამ გკითხო შენაო,
მე ნუ მოგიკვდე, მითხარი, დასძარი ჩემთვის ენაო!

—შენ გენაცვალოს ბებია, რად მინდა თხოვნა, ფიცო!

შენზედ უკეთესს ვის ვეტყვი, თუკი მე რამე ვიცო!

—არ გაჯავრდები? მაშ კარგი! ყური დამიგდე, დიდ-დედა:
როცა ბაზრიდამ მოვდივართ მე და შენ ხოლმე ხიდზედა,
შოველთვის ფერი გეცვლება, გული დაგიწყებს ძგერასა,
და შენ რაღაცა ბუტბუტით ახშირებ პირჯვრის წერასა.

და ხიდის ყურთან რომა დგას ვიღაცა აყუდებული,
თვალ-ცრემლიანი შეჰყურებ მას, სახე გაბრწყინვებული!
ხიდის ჩატეხას თუ ფიქრობ, გაშინებს დიდი მტკვარიო?
ან ერიდები იმ ბოჩას, ხიდთან რომ შავად არისო?

ბებიამ უთხრა:—„გატყობ, ხარ რაღაცა უცნაურიო!
ბეტყვი ჩემ გულის პასუხებს და შენ დამიგდე ყურიო:
შენ რომ ბოჩოლას ეძახი, ის არის ძეგლი გმირისა.
ხომ ხედავ, ქუდ მოხდილია, თითქოს რაღაცას სტირისა!

ჰხედავ, დამდგარა მტკვრის პირად, ყურს უგდებს მწარე
ნანასა,

მსმის, რაც ტანჯვა უნახავს საბრალო ჩვენ ქვეყანასა!
იმას უამბობს მღელვარე მტკვარი დუღუნით მთხრობელი,
რაც ქართველთ ცრემლი უღვრიათ თვალთაგან შეუშრობელი.

მრობის, ენის, სჯულისთვის ვით შეუნახავთ პირობა
და მარად, საშვილი-შვილოდ გადაუხდიათ გმირობა.
ან რა მიუძღვისთ მათ ღვაწლი ქრისტიანობის წინაშე,
რომ შეუწირავთ ქვეყნისთვის იმათა სისხლის ზედაშე.

ძველი ამბისა მოთხრობას ყურს უგდებს გაცეებული,
ნიშნათ პატივის ცემისა ქუდს იხდის მოხუცებული,—
და ასე ამბობს: „ამაღლდეს ქვეყანა უძლეველიო!
და წყეულ იყოს, ვინც მტრულად იმას შეახოს ხელიო!

ის შემცდარია სრულიად ჭკუით და გონებითაო,
მინც ჰფიქრობს იმის დაჩაგვრას შიშით და მონებითაო!

მე ვიცი კარგად, რაც არის მისი კავშირი სრულიო:
„სიმართლით გულის მოგება, ძმობა და სიყვარული!“

აი რას ჰფიქრობს ის გმირი, შენ რომ ბოჩოლა გგონია,
ვისიც სახელი სუყველა ქართველ კაცს გაუგონია!

მას ეძახოდნენ ვარანტოვს! ის იყო გმირთა გმირიო...

მის დროს ვიგონებ მოხუცი და, შეილო, მიტომ ვტირიო!“

აკაკი წერეთელი.

მძინარე ეძაწვილს.

(თქმული ბატონ-ყმობის დროს)

ღმერთო!... აკურთხე ამ ყრმისა ძაღნი,
ხალხთ სამსახურად მიეცი ღონე;
აღუხვენ ხედვად მშიშარნი თვალნი,
ტანჯვის ნუგეში მას შთააგონე.

ღმერთო!... მოჰმადლე მადლი ზეცისა,
შთაბერე მაგას ძლიერი სული,
რათა შეიქმნას თვისის ერისა
მოდმე ერთგული და მოყვარული.

ღმერთო!... თან სდევდე უსუსურს ბავშვსა,
რომ დღენი მაგას არ დაეზინდოს,
ვიდრემდის ტანჯვის ცრემლი თვის ხალხსა
ცოტათი მაინც მან არ მოჰსწმინდოს!..

ილია ჭავჭავაძე.

ნ ა ტ ვ რ ა.

(ნეკრასოვიძვან)

ზადის დრო და თან მაკლებს მე ძალას,
ზადის დრო და თან სულსა მიწუხებს.
მამულო ჩემო! ჩავდივარ საფლავს
და ვერ ვესწრები მე ბედნიერ დღეს,

იმ დღეს, როდესაც ცრემლი შეგშრება
და გაგიქრება შენ ყველა წყლული,
და წმიდა ნატვრა მე ამიხდება,
შმაწვილობიდან გულს ჩასახული.

მაგრამ კი მინდა, რომ სიკვდილის ემს
შევიტყო, რომ შენ ვზას ადგევხარ სწორს;
რომ შენი მუშა, რომელიც სთესავს,
მლის კაი დარს,—მოსავლიან დროს;

რომ მომაკვდავთან ნიავს მოჰქონდეს
სამშობლოს სოფლის ერთი მაინც ხმა,
რომელშიაცა აღარ ისმოდეს
ძაცის სისხლისა და ცრემლების ღვრა.

საქართოველო და ერეკლე.

ძვეყნათ ვემებდი სამოთხეს სამხრეთისაკენ. ედემსა,
მფრატის გაღმა ვაზხედე გადახრუკულსა ქედებსა,
აქ ვერ ვხედავდი ევასებრ მშვენიერებსა დედებსა,
არც სად ხეხილსა, არც წყალში ამყსა თეთრსა გედებსა!

შევკრთი, რომ ვნახე ქვეყანა უდაბური და მწირია,
მოვბრუნდი, მხარი ვიცვალე, ჩრდილოსკენ ვქენი პირია,
ვიარე, არ შევიმჩნიე მე ჩემი გასაქირია...

ანკი რა მეთქმის?—კაცის თავს ვაება დიხ ხშირია!..

აგერ მოვედი და შევხვდი სანატრელს ნეტარებას!..
ვიპოვე იგი სამოთხე, ვინ მოსთვლის ამის ქებასა,
ზადაქიმულა წალკოტად, შახედეთ ღვთისა ნებასა,
ეს საქართველო ყოფილა—ჰხვედრია ღმრთისა ღედასა!..

ღრი ზღვის შუა მდებარებს ქართველთა მიწა-წყალია,
ჰყვავის და ჰყვავის მუდამისათ, ყინვისგან დაუმზრალია,
შიგ ბანოვანნი კეკლუცნი მტრის თვალმა ჯერ ვერ დალია,
ჰაე-კაცთ ცალ-ხელში ჯვარი აქვთ, მეორე ხელში—ხმალია!...

ვიშ, რა ხალხია, რა ტურფა, რა გულოვანი მოყვასი,
უხვი, მხნე, ძრისტეს მორწმუნე, მტკიცე რჯულისა კასკასი,
შურით, იქვით და ტრფიალით მათ გამოსცქერის კავკასი,
ნოეს კიდობნის მტვირთველიც და ურწმუნონი ათასი!

რა ქვეყანაა, რა ჰშვენის, დამატკობელი სულისა,
ჰაზი ვარდს გადახვევია, გამლაღებელი გულისა,
არ ეკრძალების კავკასის, ღრუბლებით დაბურულისა,
ღარაჯად ჰხადის ამ მთასა, ზოგჯერ მიზეზათ წყლულისა!

აქა მეფობდა მრეკლე, გულადი, შეუბოვარი,
ნამდვილი მეფე ყმათათვის, სიკეთის დამმახსოვარი,
მის ხელში ყველა ხარობდა: მოხუცი, ძუძუს მწოვარი,
არვისთვის შურდა ნაშოვნი, არც მამის დანატოვარი!

იყო მხნე, დაულალავი, ხრმალხედ ეკიდა მას ხელი,
ჰველა აქებდა ირაკლის, მტერიც არ ჰყვანდა მძრახველი,

იყო ქერივ-ობრის მფარველი, მამა ობოლთა და ქველი,
მომე, მოყვასი ლაშქართა, მით ისახელა სახელი.

ვაი იმ დროსა, მრეკლეს მტერი გარშემოესია.
ხრმლით იგერებდა ბილწებსა, იმათთვის გაულესია,
ღღეს ერთს იფრენდა, ხვალე სხვას დაჰმართის უარესია,
არ შეარჩენდა არავის, — ეს იყო მისი წესია!...

რაფიელ ერისთავი.

ა რ ა გ ვ ი.

ჩვენო არბგვო! რა რიგ მიყვარხარ!
ჩვენ ძველ ცხოვრების მოწამე შენ ხარ!
შენს კიდებზედ ჩემი მამული
იყო ერთს დროსა განშვენებული.

ჩემის ქვეყნისა დიდება ძველი
შენის თვალის წინ აყვავებულა,
მიყვარხარ მისთვის, რომე ქართველი
აქ შენს კიდებზედ დაბადებულა;

შენ ზვირთებს შორის ჩემის ქვეყნისა
ბრძელი მოთხრობა დამარხულია
და წმინდა სისხლი ქართველებისა
შენს კიდებზედ გადასხმულია.

იქ, სადაც შენსა წმინდასა წყალსა
შეურევ ხმოვანს შფოთიანს მტკვარსა,
იქ ერთხელ ქართველის სიციოცხლე დულდა,
იქ მამულისთვის ქართველის ხმა ქუხდა.

შენ ზვირთებს გაჰყვენ საუკუნენი
და საუკუნეთ იგი ქართველნი!
ბუღბუღ დაკრეფილ შენს წმინდასა წყალს
რამდენჯერ ტანჯვით ვადევნებდი თვალს.

რას ვეძებდი მე? ჩემს ქვეყნის წარსულს,
შენს წინ დაღუპულს ჩემს ძველსა მამულს,
და მარტო სისხლი ჩემს თვალს დაღალულს
აძლევდა ხოლმე გულ-საკლავს პასუხს!

ილია ჭავჭავაძე.

შ ე ს ვ ე ღ რ ა .

მართხელ ქუჩაზედ ჩამომხმარი ყმაწვილი შემხვდა,
ძონძი ტანთ ეცვა, სიცივისაგან ის კანკალებდა;
იყო სნეული, ფერ მიხდილი, თვალთ ნამტირალი,
ძრისტეს გულისთვის შემწეობას მოხოვდა საწყალი:

„ხუთი და-ძმა ვართ, მამა ჩვენი გაგზავნეს ომში,
და დედა ჩვენი სიკვდილს ებრძვის ხმელსა ლოგინში;
სახლიდგან გვყრიან, საექიმოც არა გვაქვს ფული,
და ჩვენცა თითქმის ყოველს დღესა გვახრჩობს შიმშილი.“

ბული მომიკვდა ამის გამგონს, ვწუხდი სულითა,
ჰმაწვილს დაუწყე მოფერება სიყვარულითა,
საუბედუროდ, არა მქონდა ღონე შევლისა,
ამ მწარე ხვედრმა მე მომგვარა კენესა სულისა.

ჩვენს პირდაპირ კი მშვენიერი სახლი ბრწყინავდა,
მწვანე სტოლები შიგ ქალღმრთის სათამაშოდ სჩნდა,
მდიდრულათ იყო ის მორთული, გაჩაღებული,
ბაღის მუზიკა იქ გრგვინავდა გაცხარებული.—

ს ი ზ მ რ ე ბ ი .

მნახე სიზმარი: აღვსულეიყავ მას მთას წმინდასა,
სადაც გალობენ ანგელოზნი ღვთის დიდებასა.
ჩვენი სამშობლო, ჩვენი მიწა, ჩვენი ივერი,
მაგრამ ივერი უსულდგმულო, ივერი მკვდარი
ბარდაშლილიყო ზღვის კიდემდინ ჩემ თვალთა წინა;
სიცოცხლის ცეცხლი გამქრალიყო მისს წიაღს შინა.
მზის სხივნი უხვად ბრწყინვალენი მაზედ მნათობდნენ,
მაგრამ უსულოს და გაყინულს ველარ ათბობდნენ.
წყალნი სჩნდნენ, მაგრამ შემდგარიყო მათ მდინარება,
ჟვავილთ და მდელოთ აღარ ჰქონდათ თვის მცენარება;
აღარ იძროდნენ აღარც ხენი და არც ნიავი,
ბუნება იყო სრულათ მკვდარი, სრულათ უძრავი.

მხედავდი მრავალთ მაგარ-სადგურთ, ტაძართ დიდებულთ,
მაგრამ შემუსვრილთ, დარღვეულთა და დატევებულთ.
მგრეთ უსულო ჩემთ თვალთ-წინა იდო ივერი...
მაგრამ მკვდარიც კი იყო ტურფა და მშვენიერი.

მგრეთ ასულსა ტურფას, წმინდას, ახლათ მიცვლილსა,
ბულ-ხელ დაკრეფილს, გაციებულს და ფერ-მიხდილსა
აღარ აცხოვრებს ცა ბრწყინვალე და ქვეყნის შვება,
მაგრამ მის სახეს კვლავ უბრწყინავს თვისი შვენება.

ვნახე სიზმარი, კვლავ აღვედი მას მთას წმინდასა,
სადაც გალობენ ანგელოზნი ღვთის ღიდებასა.
მხედავდი ივერს, გარდაშლილსა ჩემთ თვალთა წინა,
სიცოცხლის წყაროს გაეღვიძნა მისს წიაღს შინა.
მზის სხივნი უხვად ბრწყინვალენი მაზედ მნათობდნენ
და მის მთა-ბართა და ხეობათ უხვათ ათობდნენ;
წყალნი ნაკადნი ფრიალოთგან ქუხილით სჩქეფდნენ,
მოკამკამენი მდინარენი ველებზედ რბოდნენ.
ზურ-მუხტნი ველნი და ყვავილნი კაცთ და ბუნებას
შხვათ და მდიდრათ უგზავნიდნენ სუნ-სულნელებას:
მაგარ საღგურნი და პალატნი, წმინდა ტაძარნი
თვის ნანგრევთაგან ღიდებულათ იყვნენ ამღვარნი.
მხიარული ხმა წერაქვთ-ბართა, საღმრთო ხმა ზართა
მალლა შესძახდა განღვიძებულთ მთათა და ბართა...
მხედავდი ივერს, მის ძეთ სულით, ძლიერის ნებია,
ტურფად მორთულსა მშვენიერის შენობეებით;
მხედავდი მალლა ცას ნათელსა და მშვენიერსა,
დაბლა მიწაზედ—ერს მშრომელსა და ბედნიერსა.
ზანჭკრა სიზმარი...

თ. ვახტანგ ორბელიანი.

გ კ ლ ზ თ ი .

(გუძღენი იმერთ)

არის ადგილი, მის შვენებას ვერ ასწერს ხელი;
როგორც მდემის, მის აღწერა ისეა ძნელი.
მისი შვენება მდემისა არის შვენება;
იმის შვენების მოშორება თვალს ენანება.
თვალს მოაშორებთ, თქვენი გული იმისკენვე რბის,
იმის კვლავ ნახვას სიხარულით გული მოელის.
ზაფხულ ზეფირი მას დაჰქროლავს და მაზედ ხარობს,
ზამთრით შზე მარად მაზედ მნათობს და მის გულს ათბობს;
ღამის მნათობნი სიხარულით მას დასცქერიან,
შზვათ თვისთ სხივთა ზამთარ, ზაფხულს მას უგზავნიან.
მსე არს მიწა საყვარელი ვარსკვლავთ და მზისა,
ზურმუხტ მდელოსი, ფურჩქენილ ყვავილთ და ნათლის ცისა.
ღიდი შენობა მის დიდს მთაზედ არს აღმართული;
ათასის წლისა, ხავსით არის იგი მორთული.
სდგას დიდებულათ, გულ-ამაყად, მტკიცეთ და მავრათ,
თითქოს უბძანებს გარეშემო ხეობათ და მთათ:
— „აქ ვდგევარ მარტო, უმეზობლოთ, ვდგევარ ლიტონი,
მარტოც ვარ თქვენი ბძანებელი, თქვენი პატრონი!“

რ. ბ. 190

რა შენობაა ის შენობა?—ჰკითხეთ თითონ მას;
ათასის წლისა თქვენ კედელი მოგცემთ თითონ ხმას:
იმის კედელი, ჯერაც მტკიცე, არ დარღვეული,
იმ შენობისა დიდებული არის რვეული.
ის ჩვენ მოგვითხრობს: „მე აღვშენდი ხელით ძლიერით,
„ათასმა წელმა ჩემ თავზედა განვლო გრიალით:

- „ამ ათას წელში მრისხანებით მე მბერდნენ ქარნი;
„მძროდნენ მათგან ხეობანი, მთანი და ბარნი;
„სეტყვა და მეხი მრისხანენი ძლიერად მცემდნენ,
„ჩემს შერყევასა და დარღვევას თითქოს ცდილობდნენ.
„მაგრამ, ხომ მხედავთ, აწცა მაგრათ, ვით ძველად, ვდგევარ,
„თუმცა ათასის წლის ხავსითა შემოსილი ვარ.
„აქ დაბლა მე ვარ მის მოწამე და იქ მაღლა ცა,
„როგორ ამალდა საქართველო, როგორ დაეცა.
„ჩემსა წიაღში განისვენებს დიდი მამარი,
„მამარ ბრწყინვალე, მამარ ტურფა და მშვენიერი,
„პოეზიისა ერის გულში სხივით მორთული,
„ივერიისა ძეთ დიდება და სიყვარული.
„აქ განისვენებს... მის სახელი—დიდი დავითი.
„მათ გვამთ დიდებულთ მე ვარ მცველი, მე ვარ ზელათი“.

ვახტანგ ორბელიანი

64593

ვიდექ შენ წინა.

- ვიდექ შენ წინა უგონო, უცრემლო, გაქვავებული;
ზაციებულსა, გაყინულს ძლივსლა მიძგერდა მე გული!
შკრძობდი, ვხედავდი მხოლოდ ერთს—ამ სოფელს ესალმე-
ბოდი!
იმ უკეთესსა სოფელსა გაფრენას ემზადებოდი.
სკკნებოდი, ტურფავ, ვით ვარდი სკკნება შვენებით თვის
ბუჩქხედ;
ჰკრებოდი, ვითა მთიები ჰკრება განთიადს მზის შუქხედ;
დასკკნება ვარდი, მაგრამ კვლავ გაზაფხულს გაიჭრება;

ბაჰქრა ვარსკვლავი, მაგრამ კვლავ საღამოს გამობრწყინდება.
შენ ველარ მოხვალ, სატრფოვო, ვერ გაგვინათლებ ბნელ არეს;
შენ ველარ გაიფურჩქნები, მიხვალ უწყალო სამარეს.
რა გაიფურჩქნე, მსწრაფლ დასკვნდი, ჰყვავოდი მხოლოდ ერთ-
სა წამს,

ზანქერ, ამ სოფელს ვერ ოდეს შენ ჩემი თვალი ვერ გნახავს.
მაგრამ იქნება იქ გნახო, სადაც არ არის სიკვდილი;
სადაც რაცა არს, ყველა არს უკვდავებითა მოსილი;
სადაც არ არის არც ჟამი, არც დღე, არც ღამე არ არის;
სადაც მნათობთ წილ მარადის მნათობს ნათელი ღვთაების;
სად სიყვარული წმინდა არს და წმინდის ალით ეგზნება;
სად საუკუნოს ცხოვრებას აქვს ღვთაებრივი სრულება.

ზნახო, იქ გნახო იქნება, გიმზერდე ტურფას და ნათელს,
რაც აქ ვიტანჯე, იქნება აღარ მახსოვდეს იმ სოფელს.

ვახტანგ ორბელიანი

გუთნის დღა.

გაღი, გამოდი, გუთნაო,
ღირღიტავ, ბანი უთხარო.

მით ბედ ქვეშა ვართ, ლაბავ, მე და შენ...
წილად გვარგუნეს შავი მიწა ჩვენ:
მრთგულათ ვკიმოთ ჭაბანი ჩვენი,
შსიხარულოთ დავლიოთ დღენი!
ბელტო ბელტოზედ გადმოვაწვინოთ

და შრომის ოფლი მიწას ვაწვიმოთ.

ნუ დამიღონდი!.. შენი უღელი

ჩემს უღელზედა არ არის ძნელი:

მეც შენებრ მიწას დავყურებ თვალით,

რადგანაც ზეცა წამართვეს ძალით;

შენებრ მეც მელის მიწა, ვით მსხვერპლსა,

სიკვდილის შემდეგ დასავიწყელსა.

შენ პირუტყვი ხარ და მე მეტყველი?!

მგ, ჩემო ლაბავ, ნუ შეგშურდება:

რათ მინდა ხმალი, თუნდ იყვეს მკრელი,

თუ სიმართლისთვის დამიჩლონგდება...

აბა რას გვარგებს ჩვენ ის გუთანი,

რომა აჩეჩოს მარტო მიწანი

და არ მოსთხრიდეს ძირით იმ ბალახს,

რომელიც უშლის თესლსა ამოსვლას?

მე ჩემის ქირის, ჩემის წუხილის,

ჩემის კაცობის გულის დუღილის

სიტყვანი გულში მებადებიან,

მაგრამ გულშივე უხმოდ კვდებიან.

შენ ვერ გაიგებ მეტყველის ტანჯვას,

როცა სიტყვასა მართალს გულში ჰკლავს!—

აქ, მენდე, ლაბავ, ჩემი უღელი

შენს უღელზედა უფროა ძნელი...

მაშ რა გაღონებს?—გასწი ჰაპანსა

და გაიტანე გუთანი ბოლოს,

ნუ უღალატებ ძველს ამხანაგსა,

ის შენ აცხოვრე, მან შენ გაცხოვროს!

ქართულის დედას.

ჰე, ძართლის დედა, ძუძუ ძართლისა
უწინ მამულსა უზრდიდა შვილსა;
დედის ნანასთან ქვითინი მთისა
მას უმზადებდა მომავალ გმირსა.

ზაჭკრა ის დროცა! დიდმა ნაღველმა
ქორთების ქვეშე დაჩაგრულ ბედმა
სრულად მოგიკლა სიცოცხლის ძალა,
თვით შენი შვილიც ჩრდილათ შესცვალა.

მითხარ, სადღაა მამაპაპური
ზნეობა, ხმალი, მკლავი ქველური?
სახელისათვის ამაყი თრთოლა,
მამულის მტერთან სასტიკი ბრძოლა?

მას ნულარ ესტირით, რაც დამარხულა,
რაც უწყალო დროს ხელით დანთქმულა;
მოვიკლათ წარსულ დროებზედ დარდი,
ჩვენ უნდა ესდევდეთ ეხლა სხვა ვარსკვლავს,
ჩვენ უნდა ვშობოთ ჩვენი მყობადი,
ჩვენ უნდა მივსცეთ მომავალი ხალხს...

აქ არის, დედავ, შენი მაღალი
მნიშვნელობა და საღმრთო ვალი!..
აღზარდე შვილი, მიეც ძალა სულს,
საზრდოთ ხმარობდე ძრისტესა მცნებას,
შთაავონებდე კაცის სიყვარულს,
ძმობას, ერთობას, თავისუფლებას, —

რომ სიკეთისთვის გული უთრთოდეს
და მყობადისთვის ის ბედთან ბრძოდეს.
მენდე, მიიღებ ნერგს შენგან ჩარგულს,
და მოგცემს ნაყოფს ვით კაცი, კაცურს.

ღედავ! ისმინე ქართლის ვედრება!
ისე აღზარდე შენ შვილის სული,
რომ წინა ჰქონდეს ქეშმარიტება
და უკან კვალი განათლებული.

ქ ო შ ი ა.

ჩვეულის სევდით აღმევსო გული, მან დამაღონა;
უკურნებელი გამეხსნა წყლული და მომავონა:
ძარიშხლიანი ყმაწვილობა ჩემი წასული,
სარწმუნოებით სავსე გრძნობა მოტყუებული:
როცა უქკუო ვიგულებდი ყოველსა სულსა
მამულის შვილად, პატივს ვსცემდი, როგორც ერთგულსა.
როცა მიყვარდა მე ყოველი დასანახავი,
ბალი, მწვანელი, ხე და ველი, მიწაც ნახნავი,
როცა ღვთისადმი მქონდა ერთი მხოლოდ ვედრება:
ჩემის საყვარლის სამშობლოს ბედნიერება.

მელარ გაუძეღ ძველებურსა სისხლის დუღილსა,
და დავეშურე დაგებულსა ქვეშაგებს ლბილსა.
მწოლარს ზედ მაწვნენ უთვალავნი მწარე ფიქრები,
როგორც მაღალს მთას დილით შავნი ავდრის ღრუბლები.

ღავსუსტი, დავბდი, დამიბნელდა თვალთა სინათლე;
ვერძნობდი სიკვდილსა, თან მიმდევდა მარტო სიმართლე.
უკანასკნელად ამ სოფელსა ვუთხარ მშვიდობა,
და მიხაროდა სიკვდილის წინ უტანჯველობა.

ამ დროს შორიდგან მოისმოდა ხმა მშვენიერი.—

მისი სიამე არ ითქმოდა, იყო ძლიერი!

თურმე შოშია შინაური სტვენდა, გალობდა;
მეყურებოდა მისი მოთქმა, ამას ამბობდა:
შმაწვილობილამ გალიაში უხსნელ ტყვედ ვზივარ,
ჩემსა აღმომზდელ სამშობლოში შეპყრობილი ვარ;
თუმცა ხანდახან გამიშვებენ ვითომ ნებაზე;
მაგრამ მაშინაც თვალს მავლებენ მცირე ფრენაზედ.
მეუბნებიან სიტყვა სთქვიო ჩვენებურათა;
ძლიერ ცდილობენ შევეჩვიო, გავხდე სტუმრათა...
მე ღვთისაგან მაქვს დანიშნული მისის წყალობით:
სახლად ტყეები, აღვსებული ყოვლის ნაყოფით;
საზრდოთ ველები, შემკობილნი ხეხილებითა,
ათას ფეროვნად შედებილნი ყვავილებითა.
იქ მყოფი უნდა დაფრინვიდე თავისუფლებით;
შრთებს ნელსა ნიავს გაუშლიდე სიამოვნებით.
ჰამარა შევკრა, გარდმოვხედო მშვენიერს ბალახს;
ტკბილის ცრემლებით გაუბედო ქება დიდს ალლახს.

ოჰ შემოაქმედო! რა ნაირად მაშინ დაგლოცავთ
მე და მართლათ ტომი ჩემი ხშირად შენთვის მსხვერპლს დავს-
წვავთ.

მამია გურიელი.

იარაღისაღმი.

ჩემო იარაღი! ნეტავი ოდეს
ლხინით აღვსილნი ვჰსხდეთ ველსა მწვანეს;

ჩუქსებურადა,

ძველებურადა

შჰსუამდეთ,

შიძახდეთ:

იარი—იარაღი!

ჯეირნის მწვადი შიშინით
ცეცხლზედა დასტრიალებდეს,
შნოსვა დამტკბარი მის სუნით,
მადასა განგვიღვიძებდეს.

ძახურის ღვინით აღვსილი
აზარფეშაცა კელს გვეპყრას,
მოთალი, თევზი, მწვანილი
აგვიჭრელებდენ წინ სუფრას.

ცა მშვენიერი,

ცა მშობლიური,

მარად ბრწყინვალე ზე დაგვნათიდეს,

ზაცხელებულთა

ღვინისგან შუბლთა

ქოჯრის ნიაფი განგვიგრილებდეს...

შენ მომითხრობდე,

მე, ყრმა, გისმენდე,

ზამოუცდელი—მოხუცებულსა,

თუ ვით ივერნი,
ლომ-გულნი გმირნი,

ჰბრძოდნენ, ჰსცხოვრობდნენ დროსა წარსულსა.
ზისმენდე, თუ ვით მღევარის კმაზე
ჰაბუკნი მკნობით აღტაცებულნი,
მტერთ საძიებლად, დაცემად მთაზე
შეგროვდებოდნენ, წამს შექურვილნი.

ჰაჲ მას მტერსა, ვის ანუ კლდენი,
ანუ ტყეთ სიღრმე არ დაჰფარვიდნენ,
ჰითა, შურდულეებრ, ტრედთ შავარდენი,
მიესეოდნენ და შემუსვრიდნენ!..

ღვენატრი მათ, ვინც თვისი სიცოცხლე თვისსა მამულსა შესწი-
რა მსხვერპლად,
ღვენატრი დროთა, როს აქუნდათ ტრფობა მამულისადმი გულს
აღბექდილად,

როს ერთგულება, სარწმუნოება
ივერთ თვისებას შეადგინებდნენ;
მდესცა ბრძოლა და მამაცობა
მათსა სახელსა განადიდებდნენ...

ზისმენდე: თუ ვით, დღესასწაულსა,
შექცევით, ლხინით, მოწოდებულნი
ჰაბუკ-მხედარნი ყაზახსა*) ვრცელსა,
ჰითა საომრად მომზადებულნი,
ჰით აღვა რგულნი ცხენზე უძრავად,
მოჰქრიან ესრედ, ვითა ნიავირ.

*) სადაც ეხლა არის სასეირნო ბაღი ალექსანდრესი, იქ იყო დიდი საჯირითო შეიღანი, სახელად ყაზახი.

ჰკრეს ნალარასა—განიყუნენ ორად,
აჰა, საამო ჰსჩანს სანახავი!

ცხენთა თქრიალი, შუბთა ტრიალი, ჯირითთ სრიალი, ყურთ-
მაჯთ ბრიალი,
შხანგთა ცემა, ცხენიდგან ხტომა, კვალად ზეხტომა და ხმალო
კრიალი!..

ზოგი არწივსა,
ზეცას მფრინავსა

ისრითა მკუპთორით განუპობს გულსა,

ჯირითი ზოგის
ზუზუნით მოჰქრის

და მოხტდა ქტვაზე*) თასს ნიშნად დგმულსა.

ამ ვაჟკაცობრივს შექცევას იგი**) სიამით მარად უმზერდა
შორით,

ვისცა ეწერა დიდება სახეს, ვინცა არლა არს, ვისთვისცა ვჰსტირით!
წასულთა დროთა, დიდების დროთა, ყოვლი კეთილი თანა
წარიდეს.

აწ უცხოვს ცის ქვეშ ზოგთა ვჰსკვრეტთ ოხტრით და ცრემლით,
ზოგთა წმიდა სამარეს!..

ვინ აღჩნდეს გმირი,
რომ მის ძლიერი
ბედს დაძინებულს ხმა აღადგენდეს?
რომელ მარჯვენით,
მართისა დაკვრით,

*) ყაბახის თავსა და ბოლოს იდგნენ ორნი ქვანი, რომელთა ზედაც
დაჰსმიდნენ თასსა და ესროდნენ ჯირითს, და ვინც მოარტყამდა, თასი იმისი
იყო, ჯილდოდ გამარჯვებისა. უკანასკნელ ჯირითში კონა ერისთავმა გაიმაჯვა.

**) მეფე ერეკლე.

უსულოდ ვეშაპს მიწად დასცემდეს?...
მარამ ამაო, ჩემო იარალი,
პრს ჩემი ნატვრა და ჩემი როტვა!
სად ახარფეშა, სად არს მწვანილი?
ღვინის—წილ კვასი, მზისა წილ—ყინვა!
ბარდმოხვეწილმან ჩრდილოს წყუდიადსა
სადლა იხილოს ცა მშობლიური?
შენ ხარ პეტერბურლს, მე ნოვგოროდსა,
ბარედ მკლავს ყინვა და შინ უგარი.—

შულს ეწუხების, რა აგონდების ღვინი წასულნი ნეტარებისა;
მარამ მოთქმითა ნუგეშ-ეცემის და კმუნვა მითცა შემცირდებისა.
გრიგოლ ორბელიანი.

ქველი ღმანისი *).

მამა-პაპათგან მხვედრათ შემხვდა ღმანისი ძველი.
ღმანისო ძველო, აბა მითხარ, შენგან რას ველი?
სალა ფრიალო, უნაყოფო ხარ აღმართული,
მწვანე მდელითი, მწვანე ტყითა არ ხარ მორთული;
შენს სალა გვერდზედ ვერ გავავლებ გუთნითა კვალსა,
წყარო მცინარით არ ახარებ პატრონის თვალსა;
მავს არ ახარებ, რომ რთველითა გული ვიხარო,
რომ შენის ღვინით გულის კმუნვა, სევდა ვიქარო.
ღარღვეულს გზაზედ შენზედ ასვლას კაცი ძლივს ჰხედავს.

*) სოფელი ღმანისი მდიდარის შენობათა ნანგრევებით ორბელიანთ მამულშია, მეაშავერის წყალზე; მამულის გაყოფის შემდეგ ერგო ავტორს.

მაშა ლეთის თვალსა შენზედ მადლით არ მოუხედავს.
მაშა, ღმანისო, არა—რისთვის არა ხარ სარგი,—
რათ მინდიხარ მაშ, თუ ჩემთვისა არა ხარ მარგი?...
მაგრამ ეგ ციხე, შენს ვრცელ ქედზედ მორტყმული ვარე,
მაგრამ ეგ კოშკნი, ეგ ტაძარნი და მამათ არე,
როსმე მაგარნი და ამაცნი, დღეს დარღვეულნი,
ჩემთ მამა-პაპათ ისტორიის წმინდა რვეულნი?!.
მოგესალმები, მამა-პაპის მაგარ-სადგურო,
ღიდხანს ვერ გნახე და აწ მინდა ღიდხანს გიყურო.

მოგესალმები დიდთ ნანგრევთა პატრონი თქვენი,
ღიდის შენობის, როგორც თქვენა, საბრალო შეენი.
მდგევარ თქვენ წინა თავ მოხრილი, ფიქრით მოცული,
მდგევარ და ფიქრში მიახლდება, რაც არს წარსული.
მაგრამ რისთვისა და რათ მინდა მის მოგონება,
რაც რომ ყოფილა, წარსულა და აღარ იქნება,
რაც ფიქრს აწუხებს, გულს აკვნესებს და სულსა სტანჯავს,
რაც რომ მდიდრულსა ფანტაზიას და ზღაპარსა ჰგავს?
გაჰქრი, ღმანისო, და დაინთქე უფსკრულსა შინა,
ჩემ სატანჯავათ რომ არ მიდგე ჩემ თვალთა წინა!
ვახტანგ ორბელიანი.

ფიქრი მტკვრის ჰორსედა.

წარვედ წყლისა პირს სევდიანი ფიქრთ გასართველად;
იქ ვეძიებდი ნაცნობს ადგილს განსასვენებლად;
იქ ლბილს მდელიოზედ სანუგეშოდ ვინამე ცრემლით;
იქაც ყოველი არე-მარე იყო მოწყენით;

ნელად მოღელავს მოდუდუნე მტკვარი ანკარა,
და მის ზვირთებში ჰკრთის ლაქვარდი ცისა კამარა.

იდაყვ დაყრდნობილ, ყურს ვუგდებდი მე მის ჩხრიალსა,
და თვალნი რბიან შორად, შორად, ცის დასავალსა!

ვინ იცის, მტკვარო, რას ბუტბუტებ, ვისთვის რას იტყვი?
მრავალ დროების მოწამე ხარ, მაგრამ ხარ უტყვი!...

არ ვიცი ამ დროს ჩემს წინაშე ჩვენი ცხოვრება
რად იყო ფუჭი და მხოლოდა ამავოება?...

მაინც რა არის ჩვენი ყოფა—წუთი სოფელი,

თუ არაოდენ საწყაული აღუვსებელი?

ვინ არის იგი, ვისთვის გული ერთხელ აღევსოს,

და რაც მიეღოს ერთხელ ნატვრით, ისი ეკმაროს?

თვითონ მეფენიც უძლეველნი, რომელთ უმაღლეს
არ ვინლა არის და წინაშე არვინ აღუდგეს,

რომელთ ხელთ უპყრავსთ უმაღლესი სოფლის დიდება,

ჰშფოთვენ და დრტვივნენ, და იტყვიან: „როდის იქნება

ის სამეფოცა ჩვენი იყოს“, და აღიძვრიან

იმავე მიწისთვის, რაც დღეს თუ ხვალ თვითვე არიან!...

თუნდ კეთილ მეფე როდის არის მოსვენებული?

მისი სიცოცხლე: ზრუნვა, შრომა და ცდა ქებული;

მისი ფიქრია, თუ ვით უკეთ მან უპატრონოს

თავის მამულსა, თვისთა შვილთა, რომ შემდგომსა დროს

არ მისცეს წყევალ თვის სახელი შთამომავლობას!

მაგრამ თუ ერთხელ სოფელსაც უნდა ბოლო მოეღოს,
მაშინ ვილამ ჰსთქვას მათი საქმე, ვინ სადღა იყოს?...

მაგრამ რადგანაც კაცნი გვქვიან—შვილნი სოფლისა,
უნდა კიდევაც მივდიოთ მას, გვესმას მშობლისა.

არც კაცი ვარგა, თუ ცოცხალი მკვდარსა ემსგავსოს,
იყოს სოფელში, და სოფელს კი არარა არგოს!

ნიკოლოზ ბარათაშვილი.

გლოზა ერეკლე მეფისა.

(მთიულების ძველი ლექსი)

აღსდევ გმირთ გმირნო, ნუ გძინავს, მტერთა ისმიან ხმანია,
ბრძლად ძილსა ჩვეულ როდი ხარ, მიგვიხმე უნჯნი ყმანია.
არ გნახოს მტერმან ძაბუნად, ვჰსდევნოთ, ვაკვეცნეთ თმანია,
მართ ბრძოლად მათდა მოსულნი, ზოგთავან ოთხნი ძმანია.

მაშაღე დროშა მძლეველი, წვერ მახვი მტერთა ზარია,
მოყმეთა ნახონ ფრიალნი, მუნ მოსქედს მთა და ბარია:
ჭუხდეს მაყარი, შაშხანა, ვით ზეცით მეხის გვარია,
ბანვჭუანტოთ მტერნი ჩვეულად, ვასვათ სასმელი მწარია.

ბანიფრთხე ძილი, ზე აღზღევ, შთაიცვ წვრილთვალა
რკინისა,

აღიღე ხელთა მაყარი, მტერთა განმზნევი ტვინისა.
წინ მივალთ შენი მეჭურნი, ვითა მეგონნი ლხინისა:
შევჰსვამთ სისხლსაცა მტერთასა, უტკბეს კახეთის ღვინისა.

მტერს წინ წარვიქცევთ დიაცებრ, უკან იხედდენ ველარა;
შოვლთვის ყოფილა ეს ესრეთ, ვინ შენზედ დაიკვება რა?
წარუღებთ სრულად საუნჯეთ, მთად ვჰგზავნიო, დიაცთ ეხარა;
არ განიღვიძებ, ბატონო? მოყმეთა რამცა გვეხარა.

აღვილოთ, ძმანო, ფარ-ხმალნი, ვასმინოთ ჩაჩქანთ ჩხერანი.
ღავსხდეთ, დავიწყოთ ღრეობა, უყვარდის ჩვენნი მღერანი.
ცხენი მზათ უღვას გმირთ გმირსა, კაზმული ტურფად მერანი,
არ განიღვიძებს, მოსრულ-არს ბედისა ჩვენის წერანი.

მეფე მრეკლე ჰსკოცხლებდინ, აწცა და უკუნისამდე!
მტერთა თავ-მტეხი მეხისა, მოყმეთა მცველი აქამდე;
აწ სძინავს ბრძოლით მაშვრალსა, და განიღვიძებს დილამდე;
ოთუ სადმე წარვალს, წარგვიყვანს, არა—გავგიშვებს შინამდე.

ბათენდა დილა, ბატონო, დრო არის მტერთა დასხმისა,
აღკაზმვა ცხენთა და ჯორთა, და მათი აღვირ ასხმისა;
აქეთა თავ მკლავთა მტერთასა და სისხლის ველად დასხმისა,
შობძანე ბუკთა ტკრციალი, ბანაკით ჯართა განსხმისა.

მზეცა აღმოხდა ქვეყანად, მაგრამ ჩვენთვის კი ბნელია;
ოთუ შენ არ განახავთ კაზმულსა, ჩვენი შინ წასვლა ძნელია;
არ ჩვენ ვჰსკრემლეობთ მარტონი, სტირს შენთვის მთა და
ველია!

ღავლეწნეთ, ძმანო, ფარ-ხმალნი, რადლა გვეყრების ხელია.

ვიგლიჯნეთ თმა და უღვაშნი, თავშიგან ვიცეთ ლოდებით:
მიპრულებია ნეტარსა, წარსულ-არს ლეთისა წოდებით.
შეებღავლოთ ცრემლთა ფრქვევითა, თუმცა ისმინოს გოდებით;
აწ წარხდა ჩვენი ცხოვრება, გულითაც დავიკოდებით.

რალადმე გვეკიდავენ ფარ-ხმალნი, უმისოთ ცუდი ბარგია;
ღამიწლენენ თოფნი და შუბნი, მიწამ შეჰსკამნეს კარგია;
იგი არა გვეყავს საჭვრეტლად, სხვა ვილა ვსძებნოთ ვარგია;
ჰი წარხდი ჩვენო ნუგეშო, დიდება დაგვიკარგია!

წარვიდეთ პირთა ხოკითა, სახლთა მიუთხრათ გლოვანი;
შავლოვნეთ მთანი და კლდენი, დავობლდით ჩაღმა წოვანი.

ჩვენთანა ფშავნი, ხევსურნი, ყრმანი ქაბუკნი, მსცოვანნი;
ნუ შეგვწმინ ცრემლნი თვალთაგან და გულთა მისი ხსოვანი.

დაშონენ მას ძენი, ძის ძენი, მათსა ვიტყოდეთ ქებასა:
ზმირნი მამაცად აღზრდილნი, ჰყოფენ კეთილსა ძმობასა;
მტერთა მისცემენ პასუხსა, მოყმეთა თანახმობასა;
აწლა გამოვსცნათ, მო ძმანო, ვინმცა იქმს მრეკლობასა?

მუქა ბოქუღასე.

რას მიყურებ აგრე ვაკვირვებითა,
ნუ თუ სახე არ გინახავს მუშისა?
მკერდი ღია, ოფლით გასვრილ მტვრიანი,
ფერთ რკინა, კისერ ჩაჟანგებული,
პაცი გულით დაჩაგრული ბედითა,
სიყრმიდანვე სიღარიბით დევნილი,
ვის სიცოცხლე ტანჯვად გადაჰქცევია
შოგენისათვის მხოლოდ ლუკმა-პურისა!...

*

ან რა გიკვირს? ჩემს შუბლზედა ღარები,
წვერ-ულვაში უდროდ გათეთრებული
ნიშანია გულში ღრმათა ტკივილთა,
დიდთა შრომათ, ღრმათ ფიქრებთა მწარეთა,
შიმედოდ, უნუგეშოდ, ყოფნისა!...
ჰსჩანს, არ იცი, რომ არიან ღარიბნიც,
არის სადმე სიმწართა ცხოვრება!...

*

ნუ გიკვირს კი, ჰსჯობს ჩემს გულში ჩახედო,
წაიკითხო სიმწარისა ამბები:
ძმის ლალატი, მოყვასთაგან დაჩაგვრა,
მეგობრისგან იუდასი ამბორი,
საყვარლისგან—წყეული სიყვარული,
ნახის კელით გულს დასმულნი დაღები!..
სოფლის გარე უწყალოდ განდევნილსა
ღამევიწყდა, რაცა ვიყავ ოდესმე!..
და აწ მხოლოდ დამპშთა ესე ჩემს ბედად:
ტანჯვით შრომა, ოფლით ძებნა ლუკმისა...
და მიდის დღე, მიდის ღამე ამ ყოფით!

*

ნუ მიყურებ ასე გამწარებულსა?
სიღარიბე მეტად ძნელი ყოფილა...
მე ვმუშაობ... სხუანი კი იმღერიან,
ბედნიერნი, გულითა უზრუნველნი!..
ბალით მესმის კიანურის, ლხინის ხმა,
სავათნავას გულ-დამწველი სიტყვები...
ბულით მინდა მეც აქედამ ხმა მივჰსცე;
მარამ მრცხვენის: მე მათი რა ტოლი ვარ.
და ღრმად ვჰმალავ გულში სიმწარის ოხვრას,
მალვით ვიწმენდ თვალში მორეულს ცრემლსა...
მჰ, ვის ესმის, თუ სადღაც მუშა ჰკენვის!...

*

მაშ ვინა ვარ, რა მქვიან ამ სოფელში,
თუ სიამის ერთი დღეც არ მახსოვდეს?
სიკბუტე ტანჯვით შრომამ წაიღო
და ვერ ვჰხედავ მომავალშიც ნუგეშსა,
მცირედს სხივსა სიხარულით ნათლისას...

წყველ იყოს, ვინცა მუშა აკუროთხა,
მოკლებული ყოველ-გუჟარის შვებასა,
ძაცთა შორის კაცად არ მიჩნეული!...

*

რას მიყურებ დაღონებულს, ფერ-მიხდილს?
მოვჭხუცი და რა მაქტს მოსაგონებლად,
თუ არ ჩემი ვაებითა ცხოვრება?
რა მიამა? რომ მოვკვდე, რა ვინანო?...
როგორც მოველ, ისე განვალ ამ სოფლით,
სიცოცხლისვე დროსა დავიწყებული!...
რათ ვიშობე, თუ ეს ბედი თან დამყვა?
ვინ ვადილო, ვინ დავჰსწყევლო? არ ვიცი!
მაგრამ ჩემთვის დღე სიმწარით ღამდება...
რათა? რისთვის? ვის რა ვირი მოვბარე?...

*

რათ მიყურებ აგრე გაოცებული?
ნუ თუ მართლა კაციც არა გგონივარ,
რადგანაც ვარ სიღარიბის სამოსლით,
არა მქონდეს კეთილისა გრძნობაცა!...
მაშა მღუდელი ლაპარაკს რომ დამიწყებს,
შურს რათ ვუგდებ გონება-მიზიდული?...
მის სიტყვები ზოგჯერ თუმცა არ მესმის,
მაგრამ გულს კი უხარია მათ სმენა!
სულს მიმაგრებს ძალი ნუგეშ-ცემისა,
ზეციურის მადლით განათებული.
ბულში ჰქრება ღელვა სიბოროტისა...
ვგრძნობ სიმწვიდეს... ლოცვაებსა ვიგონებ...
მაგონდება დღენი ყმაწვილობისა,
ხმა დედისა, მისი ტკბილი ალერსი...

— წინ ვჭხედავ დიდხანს დავაწყებულთა...
და აღარ ვჭსწყევ ჩემს შობის დღეს, ჩემს ბედსა!...
მაშინ შრომაც დილად მიადვილდება,
და მას ღამეს მძინავს ისე მშვიდობით,
ითიქოს ჩემს ქობს დაჰფრინვენ ანგელოზნი!...

*

ბანცხრომის ძევ, ნებიერად გაზდილო,
მს ქუტყანა შენთვის არის შექმნილი!
ველოთ სიმწვანე, ცის ლაქვარდი, მზის შუქი,
ბაზაფხული სუნნელების ნიავეთ,
შენ გეტრფიან, გახარებენ, გატკობენ!
შენთვის ჰბრწყინვენ თვით ღამაზნი თვალებიც;
ნაზი წელი რხევით შენკენ რონინებს;
მიმოჰქრიან შენთვის ზღუაში ხომალდნი,
ხელოვნების ძვირთ საუნჯეთ მზიდველნი.
თვით მეც, მუშა, ჩემის ღონით, ოფლითა,
შენთვისა ვარ დაბადებით მსახურად:
ღილითვე ვჭგვი ქუჩის უწმინდურებას,
რომ მის სუნი არ ეწყინოს შენს ცხვირსა,
და შორით გმზერ, კრძალვით მლოდვე წყალობის...
შენ ხარ მეფე... მე ძალადაც არ მაგდებ!...
რათა? რისთვის? ვის რა ვირი მოვპარე?

*

რალა გითხრა, ნუ თუ ეხლაც ვერ მიჭხვდი,
რა ძნელია შოვნა ლუკმა პურისა?
როგორ ახდენს სიღარიბე კაცის გულს
და აბნელებს სულის სხივსა, გონებას?
მე, ძმავ, წადი შენ-შენს გზაზე სიმღერიით...

მე ჩემს ბარგსა როგორმე იქ მოვიხსნი...
სად მე და შენ ვიქნებით თანა-სწორნი,
საუკუნოს განსასვენსა ალაგსა!...

გრიგოლ ორბელიანი.

დედოფალი.

სდგას მეფის წინა მშვენიერი ვინმე ასული,
მის ტოლი ტურფა ამ ქვეყანას. არვის უნახავს;
მტყვის,-რა გსურსო, შენი არის ჩემი დიდება,
ჩემი სიმდიდრე და საუნჯე შენთ ხელთ იქნება.
დიდსა პალატსა, თვალთ წამტაცსა მე შენ აგიგებ,
ვერცხლით, ოქროთი, წალკოტებით მას გავაბრწყინებ;
მოგრთამ ძვირფასის ძოწეულით, ძვირფასის თვლებით,
რომ შენნი ტოლნი შენ გიმზერდენ შურის თვალებით;
მარგალიტებით, დიბით მორთულს მშვენიერს ტახტზედ
შენ დაგაძინებ, გაგალვიძებ ჩანგის ტკბილ ხმაზედ.
უძმო, უდედო მეფის ტახტზედ მე ვზივარ ობლად
მეფე ერისა—ჩემს ქაბუკს გულს არვინ ჰყავს ტოლად.

მაგრამ მეფის წინ თავ-მოხრილი, სევდით მოცული
სდგას უპასუხოდ მშვენიერი, ტურფა ასული.
—მაშ რა გსურს, მითხარ, გსურს ავისხა აბგარ-აბჯრები
და სხვა მეფეებზედ წაფიყვანო ჩემი ლაშქრები?
ბრძოლისა ველზედ მოვიპოვო გმირთა სახელი
და იმ სახელით მხოლოდ განახო ტურფა ნათელი?

მაგრამ მეფის წინ თავ-მოხრილი და სევდიანი
სდგას უპასუხოდ მშვენიერი, თვალ-ცრემლიანი.

— მომეც პასუხი; შენი სახე, შენი არსება
ზაუყრელია ჩემის არსით, თვალთ არ მშორდება;
შენ მე ვერ მიცნობ, მე შენ გიცნობ, ვიცი, ხარ ვინცა,
შენ ვერ მხედავდი, მე გხედავდი, იყავ სადაცა:
მალვით ტაძარში, როცა იყავ ცაში და ღმერთთან
და ღმერთი იყო თვისის სხივით და მადლით შენთან, —
ღარიბს ქოხშია, როცა ობოლს აკვანს ურწყევდი
და ტკბილის მღერით და ტურფა ხმით ნანას უმღერდი;
სადმე ქუჩაში მივარდნილში როს ობლებს მშიერებს
ბროლის თითებით პურს უყოფდი, უშრობდი ცრემლებს...
კმარა, შენია ჩემი სკიბტრა, ჩემი პორტირი,
სამეფო ტახტი, მის უფლება და ჩემი ერი.
ბრწყინვალე გვირგვინს უკეთესი მიკლია თვალი,
შენ ხარ ის თვალი, ქალთა თვალი და დედოფალი;
ნულარ იქნები, რაც აქამდის შენ დღენი განვლე,
ამოღდი ჩემს ტახტს, იყავ მეფა, ჩემი მეუღლე!

მშვიდის თვალებით მშვენიერმა შეხედა მეფეს,
წარმოსთქვა:— ჩემთვის ფასი არ აქვს შენს დიდს საუნჯეს!
ჩემი აკვანი სხვა ნანაზედ დედას ურწია,
ჩემთვის მამაჩემს სიმღერის ხმა სხვა უმღერია.
მეფევ, არაფრად მჩანს მე ჯდომაც მეფის ტახტზედა,
თუ მის სიმაღლით არ გადმოღის მადლი ერზედა.

და თუ მართლა გსურს, ვიყო მეფა შენის ერისა,
მაშ ჯერ მას მიეც, რაც მისია ყოფა ნებისა!
ნუ ანდობ შენს ერს, დიდო მეფევ, მძლავრთა მოხელეთ,
შენი სამეფო შენ და ერმა ერთად განაგეთ;
შენთვის ნუ გინდა ერის შრომა და მის სიმდიდრე;
იმის სიმდიდრე და მის შრომა მასვე ახმარე;

ძვრივი ოხერი შეიწყნარე და შეიბრაღე
და დავრდომილი სახლი-არე მას გაუახლე;
მშიერის, ობლის ცრემლთან, მეფევე, ცრემლი აფრქვიე
და ის ობოლი გულს ჩაიკარ და მოეხვიე;
უფსკრულს ჩავარდნილს შიმშილითა ნორჩსა ასულსა,
ძვეყნის ნათელსა, მის სიცოცხლეს გამოკლებულსა
მეცვი ხელი და უფსკრულით აღმოახდინე
და ღვთის ნათლისთვის, კეთილისთვის, კვლავ აღადგინე.
მშურე, მეფევე, მანამ ერი შენ შემოგცქერის,
მინამ მის გული შენთვის სძვერის და შენთვის არის.
ახლის ცხოვრებით შენი ერი შენ განაცხოვლე, —
მაშინ შენი ვარ, მაგრამ, მეფევე, როგორც მეუღლე;
რად დავიმალო, როგორც შენ მე, მე შენ მიყვარხარ!

ჭაბუკი მეფე ასულს უმზერს განცვიფრებული;
მიხვდა მის წრფელი ჯერედ ნორჩი და წმინდა გული,
რისთვისაც ღმერთმა მას დაადგა გვირგვინი თავსა,
მიხვდა თვის ტახტის დიდებულის ტვირთსა და ვალსა.
ნათელთ თვალთაგან გადმოსცივდა ცრემლი ნათელი
და იმ ცრემლისა ღმერთი მალლით იყო მხედველი.

ვახტანგ ორბელიანი.

ბედი ქართლისა.

მწყემსო კეთილო, შენს წმიდას სამწყსოს
შემოვავედრებ ჩემსა სამეფოს!
ბულთა-მხილავო, შენ უწყი, რაც დღეს
საქართველოსა კირნი მოადგეს!

მრავალ არიან, უფალო, მტერნი,
და წარიტაცონ შენი ცხოვარნი!
ბვესწრაფე, ჩვენო ხელთ აღმპყრობელო,
და აღადგინე დღეს საქართველო!

ასე ილოცდა მეფე ირაკლი
ბანაკსა თვისსა გულით მხურვალი.
სათა წინაშე დიდია მსხვერპლი
მამულისათვის მეფისა ცრემლი!

ძართველთა ჯართა კრწანისის მინდვრად
დაებანაკათ სპარსთა საომრად;
პატარა ქახი აღა-მაჰმად-ხანს
უპირებს უბმას, ძლიერს, რისხვიანს.

ამ დროს გამოჩნდა სამხრეთით მტერი.
სა მოწმენდილი, ცა მშვენიერი
ზედ დანათლიდა ბრძოლისა ველსა
და ირაკლიცა ჯარსა ქართველსა
ბანაშხნეებდა მამობრივის ხმით:
„ჭხედავთ, ვითარის კადნიერებით
შეკრებების ჩვენზედ უსჯულოება!
საქართველოს დღეს გარდაუწყდება
თივისი ბედი და უბედობა;
დღეს ეჭირება მამულს მხნეობა;
დღეს მეცა თქვენში ვარ მეომარი,
ვითა თქვენგანი ერთი მხედარი;
დღეს გამოჩნდება, ვინ არს ერთგული,
ვის უფრო გვიყვარს, ძმანო, მამული!“
„შენი გამჩენის ქირიმე, შენი,
რომ გაგვაგონე კვლავ ხმა საღხენი!“

შებლავლა მეფეს ჯარმა ერთის ხმით:
„ჩვენ თუნდ სულ ერთ დღეს დავიხოცებით,
მლონდ შენ იყავ, მეფევ, დღეგრძელი!
მტერი, რა მტერი, ოდეს ქართველი
ბატონს ირაკლის ნუგეშად ჰხედავს, —
მისთვის სიცოცხლეს ვინლა დაზოგავს?“
ნეტარ მეფისა გულს მამობრიულს,
მდეს მოყმენი, ვით მამას შვილნი,
ბანუცხადებენ თავისს სიყვარულს!

დაჰკრეს ნალარა, გულნი შეზარა
და მტერთ საომრად ჯარნი შეჰყარა.
ხმა ნალარისა, ხმა ეს ბრძოლისა
მით არ აღვანთებს, გმირო ძართლისა!
მხდალო, განგამხნევს, მხნევ, განგალვიძებს
და შენც, მიჯნურო, სულს შეგიშუოთებს!

შექმნათ მწარე, ძლიერი ომი;
მითა ნადირსა მშიერი ლომი,
ქვეთნენ სპარსთა ივერთ მხედარნი;
და მტერსა შერთეს სისხლისა ღვარნი!
მრნივ იბრძვიან გამწარებულნი,
მრნივ ომებში ვაქეზებულნი;
სომხეთის გმირნი, შაფლანის შვილნი,
და მათ მომარცხნეთ ბართაშვილნი,
ბანუმტკიცებდნენ მკლავთა ქართველთა;
მეფის ირაკლის ღვაწლი ყოველთა
შთაუდგამს სულსა ვაჟკაცობისას, —
მანც ვერ ხედვენ ბოლოს ბრძოლისას.

რა ნახეს ქართველთ, გაქირდა საქმე,
მყის ჩაიკეცეს ქუდები თურმე,
ხმაღს ხელი იკრეს მამა-პაპურად
და დაერინენ თავისებურად!

ბინდმა გაჰყარა მებრძოლნი მტერნი.
გამარჯვებულნი დარჩნენ ივერნი;
მაგრამ რა შეფე ჯარსა უყურებს,
მას გამარჯვება არღა ახარებს.
ძვირად დაუჯდა იგი ირაკლის!
მრავალთ ყმაწვილთ კაცთ, ნუგეშთა ქართლის,
დაჰსდევს აქ თავი მამულისათვის!...
აწ საფლავიცა არსად არს მათთვის;
ჰაერში განჰქრა მათი სახელი,
და ჟამთ მოწამე სადამე ძეგლი
არ გვიქადაგებს მათთა საქმეთა;
ღუმილნი ჰფარვენ ერთგულთა ძეთა!
მაგრამ, ჭი გმირნო, ნუ შეშფოთლებით,
თქვენ სახსოვარი გაქვთ თვით განგებით:
რაც ერთხელ ცხოვლად სულს დააჩნდების,
საშვილი-შვილოდ გარდაიცემის;
ქართლი თქვენს ღვაწლსაც ვერ დაიღუმებს,
ალა-მაჰმად-ხანს ვიდრე ახსენებს!

მეფემ უბრძანა თვისთა მოხელეთ:
„ზვიჯობს, რომ ახლავ ქალაქს მივიქცეთ
და ციხე ჩვენი მსწრაფლ გავამაგროთ,
თვარემ ხვალ სიმხნით ვერა გავაწყოთ.
ალა-მაჰმად-ხან რა აქა გვნახავს;
ხომ იცით, ჯარი დიდ ძალი ახლავს,

ღა იქნება, რომ ციხეში დავხედეთ,
ჩვენის ძალისა ფიქრი მიეცეთ.
ძველადგან ასე ნაამბობია,
რომ ზოგჯერ ხერხი ღონეს ჰსჯობია!

შველა ეთანხმა ამაზედ მეფეს,
ძალაჲს მოიქცენ იმავე ღამეს,
ღა მსწრაფელ ზღუდენი ნარიყალისა
ექმნათ საქურედ ჯართა ძართლისა!

მათენდა დილა მზისა აღმოსვლად;
მაგრამ მნათობმან შუქისა ნაცვლად;
ბნელი მოჰფინა ტფილისის არეს:
აღა-მაჰმად-ხან მოადგა ციხეს!
სამი დღე და ღამ ადგა მას ჯართთ,
მაგრამ ვერა რა აენო ვერსაით,
ღაღონდა სპარსთა მეფე ბორგვნილი
ღა თურმე ყოველით იმედ მიხდილი
ძართლიდგან წასვლას დააპირებდა;
მაგრამ იუდა ჟამს ეძიებდა!
აჰა მან იგი აწ მოიხელთა
ღა მუხთალისა ანგართა ხელთა
აჰყარეს მამულს სიმტკიცის ბქენი;
მან მტერთ უმსხვერპლა თვისნი მოძმენი!
ჰსცნა რა ირაკლიმ ესე სიმუხთლე,
მოყმეთა თვისთა ესდენ სიმდაბლე,
მყისვე აღენტო ხელმწიფე-გული,
მტერზედ ამაყად გამზადებული!
მაგრამ ცუდ-იყო ყოველი ღონე:
აღა-მაჰმად-ხან, კვლავ თავ-მომწონე,

შემოებარა ციხისა კართა,
და მოველინა ქართველთა ჯართა!
ზაფოთებული ეძიებდა მას,
ვინცა ჰერანის ტახტს-ხელმწიფებას
ქართველთა შორის წაართვა ძალა,
მაგრამ ირაკლიმ უკვე გაქუსლა
მთიულეთისკენ თავისი ცხენი
და შეუმცირა სპარსთ ტკბილნი დღენი!

ნიკოლოზ ბარათაშვილი.

საქართველოს კვირნი *).

ძმანო, აღვაესოთ ფიალა წინაპართ მოსახსენებლად,
რომელთა დაჰსდევს სიცოცხლე მამულის ასამაღლებლად,
რომელთა სახე დიდების სხივს მოგვეფენს გასამხნეველად,
რომელთა სული მაღალი ჩუტნც მიგვიზიდებს ცად მაღლად!

ვითარცა ცეცხლი მარტოდა ჰსჩანს ველსა ზედა შთომილი,
რომლისა კუთამლი ჰაერში ქარის შებერვით არს მქრალი,
მგრედ იქმნების აღბოცილ ამ სოფლათ მისი სახელი,
ზხა ცხოვრებისა ვინც განვლო და არ აღბეჭდა ნავალი!

ვინ გვითხრას, ვინა გვიჩუტნოს, სადა ჰსცხოვრებდნენ
ძველ-გვირნი?
დრომან შემუსრა, აღჰვავა მიწით მათნიცა საუღლავნი;

*) ეს ლექსი მასწავლებელს აძლევს მშვენიერს და მოხერხებულს შემთხვევას, მოწაფეთ უამბოს ცხოვრება და მოქმედება ჩვენი გამოჩენილი ისტორიული პირებისა.

მარამ, ჰსკოცხალან ჯერეთაც დიდების მათ მოედანი,
მათი სახელი, მათ ხმალი, საქმენი სახელოვანნი!

ძმანო, პატივით მივმართოთ თუალნი
წასულთა ძველთა საუკუნეთა;—
მათში სახენი ჰსჩანან ნათელნი
გმირთა, მამულის განმადიდეთა!...

მს ვინ გამოჩნდა? ვისი აჩრდილი
დაჰმზერს ივერსა ჩაფიქრებითა?
ნუ თუ ველარა უცვნია შვილი,
მისგან აღზრდილი ტრფიალებითა?

შენ, ჰე შარნაოზ, ჰქმენ ერთ-მთავრობა,
შენ მოეც ქართველს წიგნი პირველი,
შენ დაუმკვიდრე ერსა ერთობა,—
და ერთობასა წესი და ძალი!

და ივერიის აღჩნდა მეფობა,
და განძლიერდა შენისა სიბრძნით,
შორსა განითქუა მისი გმირობა
და მის მეფენი—დიდების ბრწყინვით!

ძრისტეს ნათელით განათლებული,
მეფე მირიან ჰბრწყინავს გვირგვინით,
ჯუარისა ძალით გარე-მორტყმული,
შეჰმუსრავს კერპთა მათის ბომონით!

და განჰქრა ახლის აღთქმისა ძალით
ძველის ივერის ბნელი რწმუნება;
ძართუტლთ მიხედეს ცას სიხარულით
და საუკუნო ჰსცნეს მუნ ცხოვრება!...

მუხარადს მგელ-ლომ გამოსახული,
პელსა მახვილით, ვინ მოვალს გრგვინვით?
შით ბრძოლის ღმერთი, თვთ მბრძანებელი,
მზად არს საომრად სახე-შერისხვით!

მსე არს გმირი ის ზორგ-ასლანი,
რომლის შეხედვით სპარსელნი ჰორთოდენ,
მისწუდნენ სადაც მის ძლიერნი მკლავნი,
მტერთა შელეწდენ და შემუსვრიდენ!

ზეცა წყალობად, ნუგეზად, ივერსა გაოხრებულსა
მეფედ მოუვლენს ღავითსა *), ზეგარდმო სიყრმით ცხებულსა,
მხედართ-მთავარსა უძლეველს, გულ-მოწყალესა მსაჯულსა,
ზე-ჩაგონებით გასწავლულს, ენა-მდინარე მეტყუტლსა!...

ღავით ჰსთქვი: „იყავნ ქალაქნი!“ და აღმოსცენდნენ ქა-
ლაქნი!

ზანჰვლე უდაბნო ოხერი,—სავსედ დაბებით შეჰქმენი!
ღაჰკარ წერაქვი,—და აღჩნდნენ ტაძარნი, ტურფად ნაშენნი!
მუნ შენტან ღმერთსა ჰმადლობენ გალობით შინნი ივერნი!
ხმა-ჰყავ და აღსდგა ივერი ჭენიქსებრ განახლებული,
ღიდების სხივით შემოსილ, მშვიდობით აღყუავებული!...
აღმხედრდი ლაშქრად,—და ილტვის სულთანნი¹⁾ შეძრწუნე-
ბული,
შირვან, ღერბენდი ჰყავ სამზღურად, შენის ხმლით შემოხა-
ზული²⁾!

*) ღავით აღმაშენებელი, რომელიც გამეფდა მაშინ, ოდესცა საქართ-
ველო იყო სრულიად გაოხრებული მაჰმადიანთაგან.

1) შამახის სულთანი გაიპარა შეშინებული მეფის ღავითის ჯარის
მიანლოცვებითა.

2) მაშინ საქართველოს სამზღვარი იყო: ანი, შამახია და ღერბენდი.

მარსკულავად გვინათს სახე ნათელი,
თუალნი სიამის გამომაცუნნი,
სარო-ტანადი, ნაზად მრხვეელი,
თითნი ნარნარად ბროლის ნათალნი ¹⁾!

ვითარცა ღმერთა მშვენიერების,
ქველ-მოქმედების, სახიერების,
ვით მტრედი მადლის მშვიდი და წყნარი,
მგრეთ შვენებით მოვალს **თამარი!**

სხივ-ცისკროვანი მისი გვირგვინი,
შპყრავს დიდებას და სათნოებას;
წინაშე მისსა ძლევა და მუხნი
ბანადიდებენ მისსა მეფობას!

მის დროშას მოჰსდევს დიდი **ორბელი,**
შოთა უკუდავი, ბრძენი ჭყონდიდი
მხედართ-მთავარი დიდი მხარ-გრძელი
და ზამრეკელი, ლომებრ გულადი!

თამარის დროშა გაშალეს, შეკრბა დიდუბეს ²⁾ ლაშქარი;
ქახი ფარ-შუბით, თუში ხმლით, ფშავ-ხევსურს ჰშვენის აბჯარი,
მკლავით ძლიერით ქართლელი, ვით ციხე-ბურჯი მაგარი,
ოსი ფეხ-მარდი, მთიული ბრძოლაში შეუბოვარი!

მესხი სწავლითა ქებული, გმირი იმერი ზდილობით,
და მშვილდოსნობით აფხაზი, გურული, მეგრი მკვირცხლობით!..

1) ანტონ კათალიკოზის სიტყვა...

2) დიდუბეს ეძახდნენ იმ მინდორს, სადაც ეხლა არის ნემენცების კა-
ლონია, მუშტაიდის ბალი და მინდორი ავჭალისაკენ:—დიდუბეში იდგა **თა-**
მარ მეფის სასახლე, რომელშიაც იყო მეორე მისი ქორწილი.

თამარი ლოცავს ჯვართა, ჯარს ამხნევს გულის-უხვებით;
ზული მეფისა ზღუა არის, უსამზღუროება წყალობით!...

ზალაშქრდენ, მისწუდნენ ქარნუსსა ¹⁾), ერთის შეტევით მიღეწეს!
ლომებრ მისცივდნენ სინაპსა, მის ციხე ზღუაში გარდადეს;
ზანვლეს არეზი, ²⁾ თაერიზი, შაფლანქუ გარდაიარეს,
ღამტვერი გაოხრებისა, ლტითის რისხტად შაზმინს თავს დაჰსცეს!

ღრონი იტუალნენ... იხილეთ, ქეთევან ნაზად აღზრდილი ³⁾)
მამულისათვის იტანჯვის, სარწმუნოების დამცველი!
პორც დაგლეჯილი შანგებით, მკედრზედა ცეცხლ-ანთებული,
სულის სიმაღლეს გვიმტკიცებს ზეცად დიდებით აღმსულებელი!...

ნათელ-გვირგვინით მოჰსჩანან ქახეთის მხსნელნი გმირემი,
მლისბარ ⁴⁾), შალვა, ბიძინა, მტარვლისგან დატანჯულები!...
ტარიგად შესაწირავად მახვილით განგმერილები,
ღმერთს ავედრებენ მამულსა მათ უკანასკნელ სიტყუტსპი!

აჰა ცხრა ძმანი, სახელ განთქმულნი,
ძმანი გულითად შეთვისებულნი;
შით წმიდა მსხტსრპლი, ცად შეწირულნი,
მრთს ჟამს, ერთს ომში ერთად დაკლულნი ⁵⁾)

¹⁾ ქარნუ ქალაქია, აწინდელი აზრემი.

²⁾ ქნ. პასკევიჩმან 1827 წელსა სწორედ ამ გზით ვანვლო ძლევა-შე-
მოხილის რუსის ჯართა მიანამდის.

³⁾ ქეთევან დედოფალი.

⁴⁾ მლისბარ იყო ჩოლაყაშვილი; შალვა და ბიძინა—ქსნის ერისთავნი.

⁵⁾ ხერხეულიძის ძენი, განთქმულნი ვაჟკაცობითა, დაიხოცნენ ერთად
მარაზდის ომში პირის-პირ შაჰაბაზისა.

აჰა ერთ-გული ამილახვარი¹⁾,
თაე-დადებითა მეფისთვის მკედარი!...
ღა მეფის ძალნი ოთხნი ზაალნი,²⁾
თითო ერთ ჯარად დაფასებულნი!...

აჰა სჯულისა წიგნითა მახტანგ სვე-დამწარებული³⁾
სწავლის მოყრარე, მფარველი, გონება ამაღლებული!
შცხოსა ცის ქუქსშ მარტოობს მისი საფლავი ობოლი,
დაუტირავი ჩუქნთაგან, ჩუქნთსკი დამიწებული!

აჰა ივერის ნუგეშ-დიდება,
თუსის დროისა გამშვენებელი,
მამაცთა შორის საკვირველება,
პატარა ძახი, მეფე ირაკლი.⁴⁾

წარბ-შექმუხენილი, კმალ-კელ მოწვედენით,
ვაი მას მტერსა, სად აღჩნდებოდა!
მართის შეხედვით, მტერთა შემუსრვით,
ბრძოლა წამსავე გარდასწყდებოდა!

1) მოთმა ზედგინიძის გვარისაგანმა გააფრთხილა მეფე (ვკონებ, გიორგი IX) შეთქმულობაზე, რომ ღამე მოკვლას უპირებენ. მეფე არ უჯერებდა. ზედგინიძე თავის სიტყვის დასამტკიცებლად და მეფის გადარჩენისათვის დაწვა მეფის ლოგინში, რომელშიაც იმავე ღამეს მოჰკლეს და აჰყუწეს შემთქმელთა. ამ თავ დადებისათვის ზედგინიძის გვარეულობას მეფემ მისცა ამილახვრობა, რომლისაც შთამომავალნი არიან ეხლა ამილახვრიანი.

2) მსენი იყვნენ ერთ დროს გვარად: მრბელიანი, ბარათაშვილი, ბნრდონიკაშვილი-კუზიანი და ბორცის შვილი მაჩაბელი. მეფე პრეკლე იტყოდა: „თითო ზაალ ღირს თითო ჯარად“.

3) მეფე მახტანგ მარხია ასტრახანში.

4) ძახელები ეძახიან მეფე ირაკლის პატარა ძახად; სიმღერაშიაც მოიხსენებენ: „ბატონი მეფე პრეკლე, ჩენი პატარა ძახია“.

ღლენი ამისნი ემგავსნეს ჩასვენებულსა ბრწყინვით მზეს,
მის შუქი თუმცა გვინათებს, მარამ ველარ ვმზერთ მისს სახეს!
მამული ველარ იხილავს ირაკლის კმაღლსა მღელვარეს,
ღიდება ივერიისა მასთან მარხია სამარეს!

მეფისა დროშით სად მიხვალ, ჰე ლევან ¹⁾ სულით ნათელო?
შენ მხოლოდ მაგის იმედო, უდროდ მზე დაბნელებულო!
მსხტსრპლო ბნელისა მტერობის, შეუბრალებით შეკმულო!...
შეირყა ტახტი მეფისა, რა შთახვედ საფლავს, ლომ-გულო!

რა ცეცხლი გაჩნდა გაღმა-მხარს, რა გრგვინვა მოდის ბრძო-
ლისა?
მთლად ღალისტანი მოაწვა გასაოხრებლად შტარლისა!
მც-და-რვა დღეა, რა ისმის ხმა ომის შეუწყვეტლისა!
ზაჰირდა... ციხე მისუსტდა... სად არის კელი მხსნელისა?

მრასის მხედრით სოლომან, ²⁾ მთარი და რატიშვილი,
ნოდარის ძენი და ზოსტა, ³⁾ ღავით ⁴⁾ და ბებურიშვილი

1) მეფე შრეკლეს შვილი, მაღალ-გონიერი და ვაჟაკი. მეფემ ჩააბარა
ამას დიდ-ვაჟაკობისათვის თავის ბაირალი და ორი ათასი გამოჩენილი ვაჟ-
აკ(ობითა მხედარნი; მეფემ ამის რჩევით დაადგინა მორიგი ჯარი (იხ. ბუტ-
კოვის ზანისკა). ამბობენ, ვითომც ლევან მოსწამლა მისმა მეუღლემ, (ნა-
თქვამი თ. პლ. ვ—ძის მრბელიანისაგან).

2) სოლომან და მთარი იყვნენ ძმანი ძვაბულაშვილნი.

3) მეფე შრეკლეს, ძალიან დამარცხებულსა ალაზნის პირზე კარელები-
საგან, დაუდგა დაღალულობით ცხენი. მეფემ სთხოვა ძიხიყის მოურავს თამაზ
ანდრონიკაშვილს ცხენი და მან მოახსენა: „ბატონო, შემომიჯექით და
ორნივე ერთად მოვრჩებით, თორემ მტერი ახლო მოგვედვს“. „შენც შე-
ვარცხვინა და შენი ცხენიცა“, უპასუხა ბატონმა. ამ დროს მოადგა ყმა-
წვილი კაცი, ჩამოხტა ცხენით და მოართვა მეფეს; და ამით მეფე მორჩა
განსადღელისაგან. ეს ყმაწვილი კაცი იყო ზოსტა, რომლის გვარი მეფისა-
გან გააზნაურშვილებული ეხლაც არიან ზოსტაშვილები.

4) ღავით იყო ბართაშვილი.

ზანდნენ... დაჰკივლეს... ხმალ-და-ხმალ, შუა გააპეს ლეკთ ძალი,
და გამოიხსნეს მბრწყინავი ძახეთის თუალი ჭვარელი!

ზუნდნი და გუნდნი ვაჟკაცთა ჰსჩანან მამულის მფარველნი!
ზოგნი აზატის დამხობნი, ზოგნი ტემურის მებრძოლნი!
აი ასპინძის გმირები, ღირსებით თაყუან-ცემულნი,
რომელთ შეჰღებეს მტრის სისხლით მტკურის ზვირთნი აღე-
ლებულნი!

აი სამასნი გმირები ღუშეთით თბილისს მოსულნი ¹⁾
მეფის შეწევნად, და მის წინ, მისთვსვე, შეფიცებულნი:
„თუ გაგვიწყრება ღმერთი და ვერა განვჰსდევნეთ მტრის ძალი,
მეცას შერცხვენილ, ვინც ჩუტნგან შინა წავიდეს ცოცხალი!“

და გარდიწერეს პირს-ჯვარი... ვაჟკაცებრ ხმალი იშიშვლეს...
და შავარდნებრ მივარდნენ სპარსთა ურიცხვსა სიმრავლეს!
შეჰსძრეს... გაჰფანტეს... მარამა... ზედ თავიც თუსი დააკლეს!...
შიცი ვაჟკაცთა წმიდა არს... მათცა სიკუდილით შემოაწმეს!...
ზმირნო, მამულის მადიდნო, თქვენა ხართ ჩვენი დიდება.

თქტუნთა სახელთა ამაყად წარმოსთქტამს შთამომავლობა!
თქტუნთა საქმეთა მოთხრობით მოხუცს ცრემლ-მოედინება,
მხნეობით აღტაცებული ჭაბუკი კმალსა მიჰსწუდება!

გრიგოლ ორბელიანი.

¹⁾ სამასნი არაგველნი მოვიდნენ თბილისს ღუშეთიდან ალა-მაჰმად-ხანის
შემოხელის დროს, შეჰფიცეს მეფეს და ერთიკ აღარ გამოვიდა ცოცხალი
ომიდან. მსენი იყვნენ ვახტანგ ბატონიშვილის ხელ-ქვეით და ქრწანისის ბა-
ლებთან დაიხოცნენ (ნათ. თ. აღქ. ვას. ორბელიანისავან).

თამარ მეფის სახე ბეთანიის ეკკლესიაში.

შენს წმიდას სახეს,

შვენებით: სასესეს,

სახიერებით განსხივებულსა,

მუმზერ კრძალვითა,

თაყვან-ცემითა,

ბრემლ-მორეული გემთხვევი ფერხთა!

მიხარის, — გიმზერ!

მჰსწუხარ — და გიმზერ

და ესრეთ მზერა მსურს სიკუდილამდე,

არ გამოფხიზლდე,

რომ აღარ ვჰგრძნობდე,

ჩემის სამშობლოს სულით დაცემას!...

შვაველოვანი

წალკოტი შენი,

შენის დიდების სხივ-მოკლებული,

აღარა ჰშვენის,

აღარ გვიბრწყინვის

შავ დროთა *) ძალით ფერ წახდენილი!...

და ვით წასულსა,

სიზმარსა ტკბილსა,

*) შემოსვლა ლანგ-თემურისა და შაჰ-აბაზისა, რომელთა საშინლად გააოხრეს ჩვენი ქვეყანა: ქართველთა დაარქვეს შავი დრო ამით შემოსვლასა.

მზეს, დიდებულად ჩასვენებულსა,

ვიგონებთ შენს დროს,

ბული გვიმაგროს,

სრულად არ წავსჰსწყდეთ ცის შემრისხავნი!...

ხნით დამაშურალი,

ღაღონებული,

შენადვე მეფევ, მოველ ვედრებით:

მოხედო ბედ-კრულს

შენს სატრფოს მამულს,

და ჯვართი *) შენით აკურთხო კვალად.

შენი ივერი

აღსდგეს ძლიერი,

და დადგეს ერად სხუათ ერთა შორის

წმიდით საყდართი,

მნით მდიდართი

სწავლისა შუქით განათებული!

ზნე ამალღებით,

ძღვევის დიდებით,

სამშობლოს მიწის სიყვარულითა!—

და გაგვიცოცხლდეს,

რომ კვლავც მოგვესმეს,

სიტყვა ქართული რუსთაველისა.

*) როდესაც საქართველოს ჯარი შეიყრებოდა სალაშქროდ, მამარ მეფე თვით აკურთხებდა მას ჯარსა ჯვართი.

რომ განვიღვიძნეთ,
სულით განვახლდეთ,

და გაჰქრეს ბნელი უმეცრებისა!...

მარამ ცად თუალნი,
ბაქეს მიქცეულნი,

და მე ველარ მცნობ გულ-შემუსვრილსა,

ღამცირებულსა,
ხმა მიღებულსა,

ბედ დაკარგულის ივერიის ძეს!...

ქვეით აღვსილსა,
უსასოდ ქმნილსა,

ბულ-უიმედოს, გაუხარებელს!...

მა თუ რაც წახდეს,
ველარა აღჰსდგეს,

ველარ აღუტავდეს ახლის შევენებით?

და რაც დაეცა,
ის წარიტაცა,

შავმან ყორანმა, ვით უმწე მსხტარპლი?

...ჰე ცრუ სოფელო,
დაუნდობელო,

შენში კეთილი სად არს ფერ-უცვლელ?

დიდება ჩუქნი,
ცად სხივ მიმფენი,

ნუ თუ ესლა გუაქეს, ვჰხედავ რასაცა?

დაყრუებულსა,

ზზა-შეუეაღსა,
შღაბურს ტყეში ტაძარს დარღვეულს,
სად სახე მეფის,
ღიდის შამარის
ჰსჩანს ძველს კედელზედ გამოხატულად!...
გრიგოლ ორბელიანი.

რ უ ს თ ა კ ე ლ ი .

იყო ობოლი, ობლობაში აღმოიზარდა;
იმ ობლისათვის ამ ქვეყანას არვინ ზრუნავდა.
მაგრამ ზრუნავდა იმ ობლისთვის ღმერთი მაღალი,
მას მაზედ ჰქონდა მიქცეული მოწყალე თვალი.
ღალოცა, ბრძანა: აღვსილ იყავ ჩემის მაღლითა,
სული უმანკო გეგზნებოდეს საღმრთო აღითა,
ბქონდეს ნათელი, წმინდა გული, ბრძენი გონება,
ძმობის, ერთობის, სიყვარულის მაღალი გრძნობა;
აზრი მდიდარი, ენა ტკბილი, სიტყვა დამწველი;
ღიდების სხივით შეიმოსოს შენი სახელი,
ღა მან სიტყვამა და სახელმა ანათოს ლამპრად,
შენის სამშობლოს შვილთა გულნი აცხოვლონ მარად.

აჰა ობოლი, არვისა აქვს მასთან ერთობა;
მომძებში მარტო, ცასთან, მთებთან, ზღვასთან აქვს ძმობა;
იგი მათთან არს, მათთან სცხოვრებს და მათთან უბნობს,
შაეის ობლობას, მარტოობას ის მათ უამბობს.
შესცქერის ცასა, ეღვარესა, მზით ანთებულსა,

ზღვაზედ და ხმელზედ დიდებულად გადმოკიდულსა.
ცას გაბრწყინებულს მთოვართა და ვარსკვლავებით,
ცას დაბნელებულს და მგრგვინავსა ელვით და ჭექით;
მთათა და მათ წვერთ, ცამდის ასულთ, უზარმაზართა,
თოვლის, ყინულის, საუკუნო ტახტთა სპეტაკთა;
მათ ხეობათა, ვაფურჩქენილის ტყეებით მორთულთ,
ღაბლა თვის ფეხ-ქვეშ ბნელთ, წყვდიადთა, უძირო უფსკრულთ.

აჰა ობოლი გარდავიდა მთასა და ტყესა,
მიდის და მისდევს ზღვის კიდესკენ დიდს მდინარესა;
ნახა შავი-ზღვა, ლურჯი, წმინდა, მიძინებული,
ვით ყრმა დედის გულს, თვის კიდებზედ მისვენებული.
შრმას ძილს სიზმარნი, უცხო, ტკბილნი გულს უხარებენ,
ზღვას მიძინებულს სხივნი მზისა უაღერსებენ;
მზე მას დასცქერის და მაზედა სხივს ათამაშებს;
მრცელი, უსამზღვრო მკერდი ზღვისა ბრჭყვინავს, კაშკაშებს.
მიდის მზე თვის გზას და დიდებით ზღვას ჩაესვენა,
მყუდრო საღამო, გულთ საამო მას მოეფინა;
მთვარე, ვარსკვლავნი, ღამის მნათნი ცაში გაბრწყინდენ
და თვის დიდს სარკეს, ზღვის უსამზღვროს გულს ჩააცქერდენ.
და მას სარკეში შთაიხატა ზეცა მეორე,
როგორც მაღლა ცა, ვარსკვლავებით, მთვარით ელვარე.

მაგრამ მოესმა ობოლს შორით გრგვინვა საზარო;
იმუსრებოდა, ინგრეოდა თითქოს სამყარო.
შეიძრა მიძიმედ ზღვა თვის ძილში, დაიღრიღლა,
მანრისხებულმა ზვირთებით და ტალღით იელა.
და შეიმოსა იმ ზვირთებით და იმ ტალღითა,
როგორც მხედარი მემომარი აბჯარ-აბგრითა.
აღსდგა ვეშაპი, მთლად გაშაღდა და დაიკლაკნა,

ასმინა მთა-ბართ საშინელი თვის დიდი ენა;
სკექს, ჰქუხს და გრგვინავს და საზაროდ ჰკენესის და ჰსულთქვამს,
პირ-ქვე სცემს ნავებს, ჰლეწს ხომალდებს ო უფსკრულში ჰნთქამს,
თავის აბჯართ, მთა-ზვირთებით, სცემს თავის კიდეს,
თვის საუკუნოს, მაგარ დარაჯს, თვის საპყრობილეს.
უკუ-იქცევა, ჰფშვენს კენესითა და ძალსა იკრებს
და ახლის ძალით და ღრიალით კვლავ დასცემს ზვირთებს,
ჰსურს, რომ გააპოს და გაგლიჯოს თვის საპყრობილე,
იმის დაცვისა ტყვეობაში ლმერთთან მოვალე.
მაგრამ უშიშრად უდგას ზღვასა ძოლხიდა ძველი,
მშვენიერთ ასულთ, ძველად განთქმულთ მიწა-მშობელი,
მტკიცე კვარცხლ-ბეკი, საფუძველი იალბუხისა,
ძველი ქვეყანა ოქროს კრავის და ბიბლიისა.
ობოლი ჰკვირობს, რა არს ჰფიქრობს მალლით ლეთის ნება,
სად შევისწავლო მის უსამზღვრო დიდი ქმნილება?

ძვეყანავ ღმერთთა, მიწავ გმირთა, ელლინთ მამულო,
მტარვალთ ხელითა დანგრეულო და წამებულო,
დიდო აკვანო, დიდო კერავ განათლებისა,
დიდო სამშობლოვ ჰომერის და თემისტოკლისა,
შენ შეიშვილე და შენ იძმე იგი ობოლი
და შენთ ძეთ სწავლით და მათ სიბრძნით აწ შემკობილი.

უკვე ჰაბუკი ზღვას მოაპობს და ნავით უმზერს
შორს ცას სამშობლოს და სპეტაკსა იალბუხის წვერს:
უმზერს და თვალთა მათ შვენებას ველარ აშორებს;
სამშობლო მიწას უამბოროს, გული აშურებს.
ზადმოხტა, მიწას უამბორა და თაყვანი სცა
და მას ეზმანა, რომ მან მიწამ მის გულს ხმა მისცა.

წავიდა, მიდის, აჰყვა მასვე დიდსა მდინარეს,
უშხერს მთა-ბართა, თვის საყვარელს სამშობლო მხარეს.
ნახა: აქ კლდენი, ფრიალონი გზათ იჭრებიან,
ძველნი ტაძარნი, დანგრეულნი კვალად სდგებიან,
იქ გზას უჭრიან ღრე-კლდეებში მთებით ბარს რუთა,
აქა აგებენ მაღალ კოშკებს, მაგარ-სადგურთა;
იქა ტაძართა, დიდთ პალატთ და მაგარ ციხეებს,
აქ მდინარებში სდგმენ დიდთ კედელთ, ზედ სდებენ ხიდებს;—
მსმის ყოვლის მხრით მაღალი ხმა წერაქვ-ბარისა,
ჭექა ნაღმისა და საამო ხმა სიმღერისა;
ნახა, სამშობლო ცხოვრებისთვის ახლად სდგებოდა,
ახლის ცხოვრებით და დიდებით იმოსებოდა.
დიდების სხივით შემოსილი ნახა მამარი,
იმისი სახე მშვენიერი და მოღიმარი.
მისი სიტურფე, მის სინაზე, მისთ თვალოთ ნათელი,
ივერის მთა-ბართ და ერისა მანათობელი.
მაშინ აღმოხდნენ იგი ლექსნი მის მაღლის სულით,
ლექსნი დამწველნი, ლექსნი ტკბილნი, სავსენი სიბრძნით,
მოკამკამენი წყაროს წყალნი, თით ნაპერწკალნი,
აღმას-ზურმუხტნი, მარგალიტნი, უფასო თვალნი.

მეფე-შვენება ზის თვის ტახტზედ ფიქრით მოცული,
თლილსა თითებში მას უპყრია დიდი რვეული;
ბროლის მკერდს-ქვეშა წრფელი გული ძლიერად უძგერს;
დიდებულთ კრება ტრფიალებით თვის მეფას უმზერს,
ჰკვირობს მის სიბრძნეს, მის სიტურფეს და მის შვენებას,
ქლის მის ნაზს ხმას, მის ნაზს ღიმილს და მშვიდს ბძანებას.
ბძანა: მსურს ვნახო, ვინც წარმოსთქვა ესე ლექსები,
ტურფად წყობილნი, მარგალიტნი, სავოგმანები.

მოპგვარეს იგი: არს ჰაბუკი და მშვენიერი,
ნათელს თვალებში მას უბრწყინავს მადლი ციური:
ზონების სიბრძნე, სულს სიმშვიდე და გულს წრფელობა,
ძმობის, ერთობის, სიყვარულის მაღალი გრძნობა.
მეფემ-შვენებამ გადაავლო თვალი ნათელი,
არ გამოჰკითხა მას არც გვარი, არცა სახელი,
შბრძანა მხოლოდ: ეს ლექსები გულს ვით ჩაგნერგდენ,
ბულოთა დამწველნი, ვით ამოხდნენ, ვით დაიწერნენ?...
— დიდო, მეფეო! მაგ რვეულში რაც დაიწერა,
შენმა ნათელმა მშვენიერმა სახემ შთამბერა.
ნათელი მეფა მას უმზერდა ტკბილის ღიმილით,
შთხრა: ეს ლექსნი, შთაბერილნი გაქვს შენ ცით მადლით.
იყავ დიდებულ და დიდებულთ იყავ შვენება,
ჩემი სამეფოს გვირგვინისა შენ ხარ დიდება.
შინ იყო ისა და რა იყო იმის სახელი?
ის იყო შოთა, დიდი შოთა, რუის-თაველი. *)

მ. მ.

*) ამ ლექსის დამწერს ხშირად გაუგონია მეფის მრეკლეს ასულის¹⁾ თეკლესაგან, რომელიც გარდაიცვალა 1846 წ., რომ საქართველოს სამეფოს სახლში ძველ დროთაგანვე სიტყვიერად შემდეგი გარდმოცემა იყოს: შოთა-რუსთველი ყოფილა ოზოლი, ტომით მესხი, სოფლის რუის-თავიდგან, რომლის სახელითაც იმ დროებში უწოდებიათ მისთვის რუის-თაველი, შემდეგ; საუკუნეთა განმავლობაში შეცვლილი რუსთაველად. შოთა ყოფილა მშვენიერის სახის კაცი.

ქ ე ჴ ე

დიმიტრი თავდადებული.

1.

„შური მიგდეთ, გეტყვით ამბავს უტყუარსა და მართალსა:
მართი მეფე თურმე ჰყვანდათ უწინ ჩვენ მამა-პაპასა.
დიმიტრი ერქვა სახელად, მხარ-ბექ-პრტყელი, ტან-მაღალი,
ჯირითში, თუ შვილდ-ისარში არავინ ჰყვანდა ბადალი.

ბაცი იყო, მეფე-კაცი, თვალად, ტანად მშვენიერი,
ბარედ რისხვით მტრისა მსვრელი, შინ მოწყალე, ღეთისნიერი.
ღამით თურმე ჩაიცივამდა უბრალო კაბა-ჯუბასა,
წავა და ინახულებდა საწყალის ხალხის უბანსა;

მოივლიდა ქვრივს და ოხერს, დავრდომილსა და ობოლსა,
თავის ხელით ურიგებდა მოწყალებას და საზრდოსა;
ვის რაც გულში დარდი ჰქონდა, წავა, იმას შეჰსჩივლებდა,
ზღახის, ობლის, ჩაგრულისას სარჩლსა არ ითაკილებდა.

შველგან იმის სამეფოში თხა და მგელი ერთად ჰსძოვდა,
მრი, ბერი, ობოლ-ქვრივი სულ იმის დღეს ლოცულობდა.
„მის დროს იყო ყეინობა, მეფე ყეინს ჰმორჩილებდა,
მაგრამ თავის ქვეყნის საქმეს თვის ნებაზედ განაგებდა.

მართხელ შეინს აეშალა თათარივე კაცი ერთი,
იმძლავრა და გადიყენა ნახევარი სათათრეთი.
მეფე ჩვენი შეინს თურმე არ გადუღდა სხვასავითა...
მაჟი-კაცის წესი არის, კაცს შერჩება ძმასავითა.

შეიბნენ და შეიჭიდნენ ჭინი და გადგომილი;
ძმას ძმის ძვალი ატეხინეს, მამის სისხლსა ღვრიდა შვილი.

ღამარცხდა ბოლოს ჭინი, გამდგარმა აკი აჯობა,
ის მოკლა და თვით დაიპყრო სათათრეთის ბატონობა.

ის ხომ მოკლა, მის ცოლ-შვილიც ცხენსა კუდით ათრევენა,
საცა კი მის მომხრე იყო, თავები დააყრევენა.

2.

ჯერი მიდგა ჩვენს მეფეზედ... „რატომ მე არ მამიდგაო,
იმას ციაცხალს არ გაუშვებ, თუ პირში სული მიდგაო.“

ბაუგზაენა მოციქული,—„გამოცხადლი ჩემ წინ შენო,
თუ არ მოხვალ, შენს ქვეყანას ნაცარ-ტუტას ავაღენო.“

ღაგვიღონდა მეფე ქველი, მიხვდა იმ ურჯულოს წადილს,
ისიც იცის, იმ ღვთის-რისხვას ჯართ სიმრავლე შეჰწევს ქადილს.

რა ჰქნას? თვითონც მამაცია, მამაციც ჰყავს ჯარი, ერი,
მაგრამ ერთს რომ ასი გცემდეს, კლდეც რომ იყო, გაგტეხს მტერი.

ღიდს ჩავარდა საგონებელს, შეუდგა რჩევას, ბქობასა...
—„წავალ, მომკლავს, და არ წავალ, ამოხრებს ქვეყანასა“.

ბოლოს ბძანა: „თავს მოვუყრი მღვდელთ-მთავართ და
დიდებულთა.,,
მცჯერ ზომვა, ერთხელ კრაო წესია მეფეთ ქებულთა.

„მნახოთ ერთი რას მეტყვიან, წასვლას, თუ წაუსვლელობას?
მრში ერთს რას აირჩევენ, მეფის თუ ქვეყნის დამხობას?“

ბძანა და მსწრაფლ შეიყარნენ დიდებულნი, მღვდელ-
მთავარნი,
შეზირნი და ნაზირები, ბქე-მღივნები, სპასალარნი.

წადგა მეფე კრების წინა თამამად და დიდებულად;
შველამ დიდმა და პატარამ თაყვანი ჰსცა ბატონს ყმურად.

ასე ჰშვენის მეფე იმ დღეს ტანად, თვალად, იერიით,
მნახველთ თვალი ვერ გაიძღეს იმის ჰვრეტით, ყურებითა.

შბრძანა თუ:— „დიდებულნი, საქმე მძიმე მაქვს თქვენთანა,
ის დღეა დღეს, ან მე ვიყო, ან ჩვენი ტურფა ქვეყანა.

„შეიტყობლით, მომივიდა შეინისა მოციქული,
აქ მოდიო, მე მიბარებს ჩემზედ გაბოროტებული.

„თუ არ მოხვალ, მე მოვალო, აგიოხრებ ქვეყანასა,
საცა კი ფეხს დავადგამო, ავადენ ნაცარ-ტუტასა.

„თუ წავედი, თქვენც ხომ იცით, მე სიკვდილი არ ამცდება...
თქვენ რას მირჩევთ: მართალი სთქვით, მართლის თქმაა ერთ-
გულემა.“

3.

დიდებულნი წინ წამოდგნენ ამ ამბით შეწუხებულნი,
მივიდნენ და თაყვანი ჰსცეს, აემღვრიათ მწარედ გულნი.

— „მეფევ! ნეტა რა გვიბძანე, რა ასმინე ყურსა ჩვენსა!..
თუ შენ მოგკვლენ, შენს სანაცვლოდ რაღა დარჩეს ერსა შენსა?!

„თუ შენ აღარ გვეყოლები, რად გვინდა სახლი, ქონება...
ჩვენ შენისთანა ღიმიტრი სხვა არვინ დავგვებადება.

„მოვიდეს, რომ იმუქრება ის ურჯულო სისხლის მსმელი,
მოვიდეს და წინ დახედების შენი ერთგული ქართველი.

„მტრის მუქარას ერი შენი, გვითხარ, როდის გაჰქცევია,
გვითხარ, როდის ქვეყნის მტრის წინ ძართლს უკან დაუწევია!

„ბძანე და იმ მუქარასა ჩვენს მოსისხლეს შევანანებთ,
ან შევმუსრავეთ მამა-პაპებრ, ან მეფისთვის თავსა დავდებთ.

„სირცხვილია ერისათვის, თავის მეფე მისცეს მტერსა...
მეფევ, სირცხვილს ნუ შეაქმევ ერსა შენსა შემნატერელსა.

„ნუ, ნუ გვაქმევ ემაგ სირცხვილს, წამყოლს შვილის—
შვილამდიე...
აქ მოვიდეს, მის დახვედრა ამ ჩვენს ქელზედ დააქლიე.“

ახლა წადგა სპასალარი, „მეფევ, რაც სთქვეს მართალია...
შენ წახვიდე, შენ იქ მოგკლან, ჩვენ წელზედ გვერტყას ხმალია?!

„თუნდ რომ დავრჩეთ, ვინ რას გვეტყვის, რით ჩავრეც-
ხოთ ეს სირცხვილი?
არა, მეფევ! მამებს უთქვამთ—„სახელიო ან სიკვდილი“.

ნუ შეგვიშლი მამათ ანდერძთ, სირცხვილისგან დაგვიხსენი!
მეფეს ვფიცავ, —მამა-პაპებრ, დღესაც გასჭრის ხმალი ჩვენი“.

ბატონმა თავი ჩაჰკიდა გვირგვინოსანი, ცხებულის,
დიღხანს იყო დაღონებით ეგრე თავ-ჩაკიდებული...

4.

ბოლოს ბძანა:—„ეს ქვეყანა ლეთისაგან მაქვს მონაბარი...
მე დავრჩე და იგი წახდეს, მითხარით რა მადლი არი!

ათი ერთზედ რომ მოვიდეს, მუქარას მტერს შევანანებ,
რა ვქნა,—ასი ერთზედ მოვა, ამას ვწუხვარ და ვვალალებ.

ჩვენი კაცი ერთი ასსაც, ვიცი არ შეუშინდება,
მაგრამ ბოლოს სიმრავლე გვძლევს, ხალხი ურგოდ გამიწყდება;

მერმე უკაცურს ქვეყანას დაჰსწავეს, დაჰბუგავს, დაანგრევს;
საყდრებსა და მონასტრებსა დააქცევს, მიანგრ-მოანგრევს:

ხატებს, მამათ სალოცავსა წამურტლავს და შეგვიგინებს;
ამოიღებს მკვდრებს საფლავით, ძალსა და ღორს ათრევენებს;

ძალწულ ქალზედ ძალით მივა, წაჰბილწავს, ნამუსს დაუ-
მხოზს;
მრსულ დედა-კაცებს კიდევ მუცელსა ხანჯლით დაუბოზს;

ღედას თავის ძუძუთა შვილს კბილითა დააგლეჯინებს;
უსუსურს ბავშვებს ძნად ჩაშლის და ზედ კალოს აღეწინებს.

„ამდენი სული უბრალოდ ტანჯვითა ამოწყდებიან;
საწყალის ხალხის ცოდვითა ქვანიც კი ატირდებიან.

„ჰვეყნის ამოდენა ცოდვა ჩემს თავზედ დატრიალდება,
წაწყდება აქაც და იქაც ღიმიტრი მეფის ხსენება.

„მს სულ რისთვის! მარტო მისთვის, რომ მე შიშსა გავექეცი,
ჩემი თავი გადვირჩინე და ერი კი წყალს მივეცი.

„მე მეფე ვარ და მეფობის რიგიც ვიცი, რაში არი...
მუ, იმ მწყემსსა, თავს უშველოს, მეელს გადუგდოს თავის ცხვარი...

„სირცხვილს ამბობთ, — რა სირცხვილი? მე ვეძღვევი ნე-
ბით მტერსა,
ჩემს სიცოცხლეს, ჩემსა სისხლსა თვითონ ვწირავ მე ჩემს ერსა.

„მუსიკვილი სახელად გაქვთ მაგდენს ჩემთვის ერთისათვის,
მაშ რად მიშლით თავ-დადებას მე ერთს მთელის ერისათვის!...

„პრა! წავალ, არ დავდგები, დე ასრულდეს ნება ღვთისა“
ხორცი მოკვდეს, სული ცხონდეს მეფის თქვენის ღიმიტრისა.“

5.

— „შენ რას ბძანებ, მღვდელ-მთავარო? სიტყვა შენი გვიღირს ძვირად: მართებს თუ არ ერისათვის მეფეს თავი გასაწირად?“

ატირდა და მოახსენა:— „ჰე, მეფეო, მე თქმა მიჭირს... მართალს ვიტყვი, თუმცა შენთვის სული მიწუხს, გული მიტირს.“

„მეფევ, უნდა თავი დაჰსდო ერისა და ქვეყნისათვის, ღმერთს შეჰსცოდავს, ვინც გამკიცხავს მე ამ მწარე რჩევისათვის.“

„მეფევ, რა კი ბედმან დაგდო შენ ეს მძიმე საზღაური, სხვას უკეთესს ვერას გირჩევს სიყვარული ბატონ-ყმური...“

„მსტირ და გირჩევ თავ-გაწირვას, რაკი რომ ეს დღე გვეწია, — მოყვასთათვის თავ-დადება ძრისტე ღმერთის ანდერძია.“

„მსტირ და გირჩევ ღვთის სახელით ხორცი დაჰსთმო სულისათვის, უკვდავება არ დაჰკარგო წუთის სოფლის გულისათვის!“

მეფეს ძლიერ მოეწონა მღვდელ-მთავარის სიტყვა ბრძნული: „წარსდგა ისევ კრებულის წინ უფრო გათამამებული.“

— „ღიდებულნო, ხომ ისმინეთ, რაც ჰსთქვა წმიდა მღვდელ-მთავარმა!.. მოყვასთათვის თავ-დადება გვიბრძანაო მაცხოვარმა.“

„ნუ გადმიყვანთ ღვთისა სიტყვას, ერს მეფე ვერ ვულა-ლატებ! წავალ და თუ ღმერთს ჰსწადიან, ერისათვის თავსა დავსდებ.“

„მე წავალ და ეს ქვეყანა თქვენ უნდა გებარებოდეს,
ღარიბს ისე მოუაროთ, რომ მდიდარს არ შენატროდეს;

ზღვებს თუ თავადს, დიდს თუ მცირეს მადლი თანასწორ
მოჰფინოთ,
მბოლი, ქვრივი, უძლური ძლიერს არ დამიჩაგვრინოთ.

„თუ დავბრუნდი, თქვენს სამსახურს გადაგიხდით ორად
ერთსა,
თუ არა და სული ჩემი შეავედრეთ მაღალ ღმერთსა.“

ატირდა და აატირა ყველა კაცი იქა მდგომი;
შულის სიღბო სიტურფეა, თუ კაცია სხვაფრივ ლომი.

მართალს ვაჟ-კაცს ის ამშვენებს, როცა გულითაც ლბილია;
ჩკინის კაცის თვალში ცრემლი დიდ-სულოვნობის შვილია.

6.

ბძანა და მსწრაფლ დაიშალა დიდებულთა იგი კრება...
შხმო მხლებელთ და უბძანა წასასვლელად მომზადება.

მსთქვა და ურდოს კიდევ წავა მეფე იგი უშიშარი,
თქმულა, გმირის კაცისათვის თქმა და ქმნაო ერთი არი.

ბათავეს სამზადისი და მოვიდა ღღეც წასვლისა;
შით კინკველა ფუსფუსებდნენ შინა-ყმანი სასახლისა.

ბმა გავარდა ქალაქშიაც, „მეფე ჩვენთვის ჰსდებს თავსაო,
შშლიდნენ, არ დაიშალა, ვერ ვუღალატებ ხალხსაო.“

შეიძრა მთელი ქალაქი, ხალხი ეცა ერთმანეთსა;
მოზღვავედა, დაიგრიალა და მიაწყდა სასახლესა.

მეიღნენ, ნახეს მზად არი რაზმი მეფის ამაღლისა,
სულ სავსეა ცხენოსნებით მოედანი სასახლისა.

წინად ბარგით გაეგზავნათ: ჯორი, ცხენი დატვირთული,
აქ ვინც იყო, სალტად იყო ტურფად კაზმულ, დარახტული.

ბამობრძანდა ბოლოს მეფეც, თან გამოჰყვენენ დიდებულნი,
ხმალ-კაპარქით გაწყობილნი, სამგზავროდ გამზადებულნი.

მეფეს ახლდა მხარ-მარჯვნივა გულ-მწუხარე მღვდელ-
და მხარ-მარცხნივ შუბლ-შეკრული ჯავრით სავსე სპასალარი.

მღვდელ-მთავარი ჰსწუხს და ვაებს მეფის თავ-გადადებასა,
სპასალარი კი ჰთაკილობს უომრად დამარცხებასა.

ხალხიც დაჰხვდა თავის მეფეს ვიშითა და წუხილითა,
მეფეს გული ამოუჯდა მათთვის გულის-ტკივილითა.

შუბანა თუ: — „რასა ჰწუხებარა? იქმნას, რაც კი საქნელია!..
„მრისათვის თავ-დადება მეფისათვის სახელია.

„რაც მომივა, მომივიდეს, მე იმისთვის არ ვინაღვლო.
„თქვენ ჰირს დაგხსნით... დეე ვიქმნე მე ქვეყნის ჰირის სანა-
ცლო.“

ხმა ჩაუწყდა, ველარ რა ჰსთქვა, მოეგუბა თვალში ცრემლი...
თქმულა, ქვასაცა მაგარსა გაჰსტებს ტყვიის ლბილი გრდემლი.

მოუმატა ხალხმაც სულთქმა, ხმა გაისმა ქეთინისა,
შულსა ჰკლავდა გლოვა ვიში ობლისა და ქვრივ-აზრისა

7.

შეებ მეფემ თვალი მოჰკრა, ხალხი გაირღვა შუაზედ,
მრს მარჯვე ბიქს ბერი კაცი მოჰყავთ მის წინ მოედანზედ.

მოჰყავთ ცახცახით, ხანხალით ჩაჩანაკი და ბებერი,
მკერდზედ სცემდა თოვლივითა მოხუცებულს თეთრი წვერი-

მოვიდნენ და გააჩერეს ის მოხუცი მეფის წინა,
ბიჭები კვლავ მხრებში უსხდნენ, თუმც ყავარჯენს დაებჯინა-

ის ამ ქვეყნის აღარ იყო, ფეხი ედგა სამარეში,
მაგრამ მაინც კი უცემდა აღრინდელი გული მკერდში.

მოახსენა:— „ჰე, მეფეო, ნუ შემრისხავ ერთგულ ყმასა,
მე ხომ მხედავ, გარდავსრულვარ, სამარიდამ გაძლევე ხმასა.

„მეფევე, კისრად აგიღია ტვირთი ჩვენის შავი-ბედის,
ბედის წერას მიჰსცემიხარ უბედურების ჩვენის ქვეყნის.

„მციით, რომ არ შეშინდება გული მეფის ღიმიტრისა,
როცა ნდომობს თავ-გაწირვას დიდი საქმე ქვეყნის ხსნისა.

„მაგრამ ჩვენ რა გვეშველება, ჩვენ, მეფეო, შენთ დამ-
კარგველთ? მამობასა ვილა უზამს შენგან დაობლებულ ქართველთ?

„მის ოვლის მღვრელს და ტვირთ მიძიმეს ჭირსა ღებინად
ვილა გვიქცევს? წუთის სოფლის მიძიმე უღელს შენებრ, მეფევე, ვინ გავგიწევს?

„ამას ვსტირით, რომ მიდიხარ და აობლებ შენსა ერსა;
ჩვენს ბედსა და მშვიდობასა ველარ მოუმართავ ხელსა;

„ჩემებრ უძლოურს, გაჭირებულს მწედ ველარ მიეშველეები;
ღარიბს, ობოლს, ქვრივს და ოხერს პატრონათ არ ეყოლები!...

8.

„ნუ სწუხართო!.. განა, მეფევე, ჩვენ ხელთ არის ეხლა გული?
რკინაც იყოს, მაინც დასდნეს ამებრ ცეცხლში ჩავდებულნი.

„ბუღს რად ვეიკლავ? რად მისდინხარ? ნუ თუ, მეფევე,
ხსნა არ არი!

ქუღხედ კაცი დაუძახე, მოაგროვე სპა და ჯარი.

„სოტა ვართ, მაგრამ კარგნი ვართ, ვინც კია, ყველა
ღევეია...

ბევრჯერ უნახავს ქართველის მტერს, რომ სოტაც ბევრის მძლევეია.

„აჰა, მეფევე, ორი ბიჭი, მხრებში რომ ამომჯდომია,

ღრივ ჩემი შვილი არი, ერთი მეორის მჯობია,—

„მიირთვი და ინაცვალე, ჩემს ქვეყანას მტლად დაუდე!..

ღმში, მეფევე, გაჩვენებენ, რა ლომებს ზრდის ქართველის ბუღე.

„შეპკრიბე დიდი, პატარა, გაუძებ წინამძღოლათა,

მტერს წინ დახვდი... ვინც უკუ დგეს, დედა შეერთოს სოლათა!

„ჩვენს საქართველოს, ჰე, მეფევე, ბევრი რამ გარდაჰხედი,ა

მაგრამ უომრად მტრისა წინ არ წაუხრია ქედია;

„ნურც დღეს ვიზამთ ამ საქმესა, უომრად ნუ დავმარცხდებით;

თუ ვერა ვძლევთ, დავიხოცნეთ სახელითა და დიდებით!“...

შობრძანა:— „თუ, ბერო-კაცო, მესმის შენი ერთგულება..

შაბაშ ქართველს!... გული თურმე სამარემდე გულათ ჰრჩება.

„მაგრამ გეტყვი, ჯარს არ შეეკრებ, არ ვინდომებ სისხ-
ლის ღვრასა,

მარტო ჩემის გულისათვის მტერს არ შევაკლავ ათასსა.

„ჩვენის ქვეყნის შავი ბენდი როგორც ტაროსი იცვლება.

ღრო მოვა და თქვენი თავი უფრო მეტად დასქირდება.

„ჰე ერთი ვარ, თქვენ მრავალი, გვიჯობს ერთით ბევრის
რჩენა;

თუ თქვენ მე არ გემეტებით, მე რად გავიმეტებთ თქვენა?..

„მანა თვითონ ძრისტე-ღმერთსა გადარჩენა არ ძალედა,
არ ინება და ქვეყნისთვის ღმერთი იყო და ჯვარს ეცვა...“

9.

„მაშ რად არის მეფე მეფედ, თუ არ ქვეყნის ქირთა მძღეა?...
თუნდაც მოჰკვდეს ქვეყნისათვის, ეგ სიკვდილი სიცოცხლეა.“

„არ არის მკვლარი, ვინც მოჰკვდეს და ხალხს შეჰსწი-
როს ღღენია,
მკვლად იგი თქმულა, ვისაც აქ სახელი არ ღარჩენია.“

„არ დავიშლი, ვსთქვი და კიდევ თავი უნდა გავიწირო,
ისე მოვჰკვდე, რომ ჩემ გამო ღედა შევიღზედ არ ვატირო.“

„წავალ მეთქი!... თუ ღმერთს უნდა, მოხდეს იგი, რაც
მომეღის...
მაგრამ ჯავრი თან მიმყვება საყვარელის ჩემის ქვეყნის.“

„მჰ, რაც ჰსურდა, არ დასცალდა ჩემს წყურვილსა სუ-
ლისასა!...
აწ იქმნას ის, რაც ჰსწაღიან განგებასა უფლისასა.“

„თქვენ ხომ მაინც აგცილდებათ ხოცვა, ჟლეტა, სრვა
და რბევა...
მე კი... მეყოს, თუ გამყვება თქვენი ლოცვა და კურთხევა.“
ილია ჭავჭავაძე.

წამდენიძე სურათი უახლის ცხოვრებიდამ.

სამშობლოს ცასა ბნელად გაშლილი
მწუხრის ზეწარი გადაეფარა,
და მთვარის შუქზე მთებისა ჩრდილი
აღაზნის ველზედ წამოიხარა.

ღანის გუშაგი, მუდამ მკმუნავი,
მთვარე მეფურად მძლავრად ვიღოდა;
მთებხსა ყინვით ნაკვეთი თავი
იმის სხივებთან მუსაიფობდა.

ზორნი მნათობნი მოკამკამენი
იმ მწუხარს ღამეს მხიარულებდნენ,
მდუმარს ქვეყანას, ვით საყვარელნი,
სხივებს ესროდნენ, ზედ დაჰხაროდნენ.

და იმ მნათობთა სხივის აღერსით
ველს მშვენიერსა ჩიჰსძინებოდა;
მხოლოდ ნიავი მთისა მოღხენით
ტყეში ფოთლებთან ლაქლანდარობდა,
და აღაზანი შეუპოვარი
ჩიოდა, თითქოს კაცს ემდუროდა:
მის ბუტბუტს მარტო მთაი მდუმარი
დაფიქრებული ყურს მიუბყრობდა.

ჟველას ეძინა, დღით ფეთქავს რაცა,
თითქო დაღლილა მიწაც და ცაცა,
მხოლოდ კი ერთგან ურემი მძიმე
მიკრიალებდა, გზას აღვიძებდა,

ღა ნაღვლიანად მასზედ მეურმე
მწუხარს სიმღერას დალულუნებდა.

ღულუნი იგი ჩამრჩენია გულს,
მწუხარე არის, ვით გლოვის ზარი,
მაგრამ თუ ნაღველს მოჰბერს დაჩაგრულს,
შკუპყრის კიდევ, ვით ღრუბელს ქარი.

მიდის ურემი და უეცრათა
ვიღამაც ტყიღამ ასკუბა ცხენი,
მოვარდა იგი ურემს მედგრათა,
მკუნვარე სახის ამაყად მჩენი.

— შერ მიმასწავლებ ძუდი-გორის გზას?
ჰკითხა თამამად მან მეურმესა.

— რატომ ვერ, ძამო! აგრე აიმ მთას
მარჯვნივ აუხვევ და გახვალ ხევსა,
მრთი საურმე გზა დაგიხვდება;
იმ გზას დაადექ, წადი, და როცა
ცხვირ წამოწვდილი მთა შეგეყრება,
ის მთა იქნება ძუდი-გორაცა.

იქ რა გინდა შენ? ჰკითხა მან ბოლოს,
როს გაათავა გზისა სწავლება:

იქ საფრხე, ძამო, არ დაგემაართოს,
ზღაქიაშვილი იქ იმყოფება.
მე როგორც ვხედავ, შენც კი გაქვს მკლავი,
ბევრს შენს ტოლს ბიქს არ დაუვარდები,
მაგრამ მაინც, თუ გებრალვის თავი,
ზღაქიაშვილს ნუ დაენახვები;

ნურც დაანახვებ შენს ქურანს ცხენსა,
თორემ ის ბიჭი განანებს ბევრსა!
მალია, როგორც ხირიმის ტყვია,
და ტყვიასავით დაუნდობელი;
თუ სისხლი მართებს, ისა სჯობია,
შეარჩინო და აიღო ხელი.

— შენ ფიქრი ნუ გაქვს!.. მეც იმას ვეძებ,
მეც მისებ, ძამო, მიღრინავს გული;
როგორც ის ცხოვრობს, ისე ვიცხოვრებ,
ამ დღიდგან თავზედ ხელაღებული!

და რა სთქვა ესა, მოხდენით ცხენი
მოსხლიტა უცებ ლაზათიანმა;
ბაფრინდა ცხენით, ვით შევარდენი,
და მის ფეხის-ხმას ხმა მოჰცა მთამა.

თითქო შენატრდა იმას მეურმე,
„ახ, ნეტავი შენ!“ წაიღუღუნა
და, გაიქნია რა თავი მერმე,
შურით ხარს შოლტი გაუტყლაშუნა,
და მერმე ისევ უფრო მწუხარედ
თვისი სიმღერა დაიღუღუნა.

ქუდი-გორასთან ერთი ტყე არი,—
უწინ ყაჩაღის იყო საფარი,—
საშიში, ბნელი, გულდახურული,
შეუალი და წამობურული.
იქა სცხოვრობდა ბლაქიაშვილი
ძაკო, ყაჩაღად გამოვარდნილი.

მთვარე ჩასული იყო დიდხნისა,
როცა იმ ტყეში ერთი ხის-ძირსა,
წრთხილად ეძინა ბლაქიაშვილსა,
ბედისგან მწარედ განაწირალსა.
მის შორი ახლო ლამაზი ცხენი
ძახმ მოუხდელი ჰსძოვდა ბალახსა,
და მას ფოთოლნიც მოშრიალენი
ხშირად უფრთხოებენ მოსვენებასა.

უცრად შეკრთა, აცქვიტა ყურნი,
თავი აიღო და გაიხედა,
მერმე ტრიალით იწყო ფრუტუნნი
და ერთ ალაგას ზედ დააქქერდა;
დიდხანს უცქერდა, და რა მოესმა
თავისი მოძმის ცხენის ფეხის-ხმა,
ვერ მოითმინა, დაიხვიხვინა
და პატრონს ძილი გაათხოვინა.

წამოხტა ძაკო ლომივით ზეზე,
თოფი მოზიდა და შეაყენა,
და, რა იხილა მხედარი ველზე,
შეჰკვივლა: „მითხარ, ვინა ხარ შენა?
რისთვის მოსულხარ, მოყვრად, თუ მტრათა?“

მხედარი.

მოყვრათ, გულფიცხო, იყავ მშვიდათა.

ძაკო.

თუ მოყვარე ხარ, მაშ გამარჯობა!

ქეთილი იყოს ჩვენი გაცნობა.

მხედარი.

ამინ!... შენ არ ხარ ბლაქიაშვილი!

ბაკო.

ღიახ, გახლავარ!... რა გნებაეს შენა?

მხედარი.

შენთან სიცოცხლე, შენთან სიკვდილი,

შენთან ყოფნა და შენთან დარჩენა.

ბაკო.

მომწონს ეგ სიტყვა!... შენც მომეწონე

და ამისათვის გენდობი შენა.

მხედარი.

ბუღს გული იცნობს და ღონეს-ღონე,

მენდე, გაგიყო ჭირი და ღხენა.

ბაკო.

ხოშ-გეგლი, ძამო!... მე ვარ მდიდარი,

ამ ტყეში მარტო მე მაქვს მეფობა;

ბაშლითა არის ჩემი სახლ-კარი,

და ვერას მაკლებს აქამდინ მტრობა.

შოველს ხის ძირსა ჩემი სახლია,

სადაც ღამდება, იქ მოთენდება;

თუმცა ბევრი რამ მე აქ მაკლია,

მაგრამ აქ ჭირიც მიაღვილდება:

უსახლკარობა, შიში, შიმშილი,

მარტოკა გდება მხეცივით ტყეში,

შურდღელსავითა ფხიზელი ძილი

და იარაღი დღე-და-ღამ ხელში!...

მართალია, ძმავ, კაცს მოსწყინდება

ძუნწი ცხოვრება ეს დასაღონი,

მაგრამ იქ ყველა გვიაღვილდება,

სადაც ჩვენვე ვართ ჩვენი ბატონი!...

მე თანა მყვანან რკინისა ძმები:

ჩემი სიათა, დამბაჩა, ხმალი,—
არ მიმტყუნებენ, არც ვემტყუნები,
მინამ მაქვს მკლავი თავისუფალი;
მს ცხენიც, ძამო, ჩემთან შეზღილა
მოუღრეკია, როგორც რომ ჟინი;
ჩემთან საფრთხეში ბევრჯელ ყოფილა,
ბამოუვლია ქირი და ლხინი.
ამათ მივანდე ჩემი ცხოვრება,
არ აიყრიან გულსა ჩემზედა,
და ძაკოც ისე არ გაძუნწდება,
რომ არ დააკვდეს ერთგულებს ზედა.
ჩემი სიმდიდრე აი ეს არის!...
ჩემს სამეფოში არ არის გმობა,
თუმც ორგულთან ვარ დაუნდობარი,
მაგრამ ერთგულთან მე ვიცი ძმობა.
ჩამოხედ, ბინას გაჩვენებ, წამო!
ღარიბულათა მე დაგიხედები,
და ნუ დამძრახხამ ყაჩაღსა, ძამო,
თუ მასპინძლად ვერ მოგეწონები.

მხედარი მყისვე გადმოხტა მარდად
და წამოჰყარა აღვირი ცხენსა,
ჩამოუჭიმა ყურები მაგრად
და თვალზედ მზრუნველს უსვამდა ხელსა;
მოხსნა ნაბადი, ჩაკრული უკან,
ხურჯინიც სავსე გადმოიღო მან,
მერმე გადაჰკრა ხელი გავაზე
და მყის გააგდო ცხენი ბაღახზე.
შემდეგ მოვიდა იგი სტუმარი,
ძაკოს პირდაპირ დადგა მღუმარი,

მათ ერთმანეთი თვალით გაზომეს
და მოეწონენ ორნივე ერთმანეთს.
მოვიდნენ წყნარად და ხის-ძირს დასხდნენ,
მღუმარედ იყვნენ ორნივე დიდხანად,
მართმანეთს თითქო კიდევ შინჯავდნენ,
ბოლოს კი ძაკომ უთხრა თამამად:
„შიცი მე, ძამო, არ გამიწყრები
და არ დამძრახამ მეტ კითხვისთვინა:
მითხარ, საილამ გემცნაურები?
ჩემთან მოსვლა რამ გაგაბედინა?‘‘

მხედარი.

შენი გაცნობა არ არის ძნელი,
ამაზედ რაღა ვილაპარაკო,
შორს გავარდნილა შენი სახელი.
ბავშმაც კი იცის, ვინ არის „ძაკო!‘‘
შენზედ მოუბნობს კაცი და ქალი,
ვისაც ენა აქვს, შენ ყველა გაქებს;
შენი ამბავი, ეხლა მართალი,
ზღაპრად მიუვა ჩვენს შვილი შვილებს.
შენზედ ამბობენ, რომ ხარ მამაცი,
ბამოქცევიხარ უსამართლობას;
ბობენ თურმე გიყვარს გლეხკაცი,
ბარაქალა მაგ გულკეთილობას!...
რომ ბედში მყოფი შენ ძმად მიგაჩნდეს,
მე ვერაფერი სიყვარულია;
სიტყვა ის არის, კაცს ის უყვარდეს,
ვინც ბედისაგან დაჩაგრულია!
მარტო არსენას, თუ გახსოვს შენა,
მღეხ კაცი, როგორც ძმა, ჰყვარებია,

ზღვს კაცის ბედი, ქირი და ლხენა
შვილსავით კალთით უტარებია,
აბა კაცისა ისა ყოფილა
და ქუდიც იმას, ძმავ, ხურებია;
ნეტავ იმ დედას, ვისგანც გაზდილა
და ვისაც ძუძუ უწოვებია!...
მისებრი შვილი, ბევრიც ინატროს,
მხლანდელ დედამ ველარ გაზარდოს...
ჯერ არ მენახე, მაგრამ გიცნობდი,
შენი ცხოვრება მენატრებოდა,
შენთან წამოსვლას ბევრჯელ ვფიქრობდი,
მაგრამ სახლ-კარი მენანებოდა.
ბოლოს კი, ძამო, გამიწყრა ღმერთი,
ღამიტრიალდა უკულმა ბედი!...

ილია ჭავჭავაძე.

ი მ ე ღ ი.

I.

ვინა ხარ შენა მშვენიერო, მოხვედი სითა;
ხარ ამ ქვეყნისა, თუ ციური, მოფრინდი ცითა?
შენის მხერთა აქამომდე ვინ დასტკებოდა:
ცა, თუ ცის ქვეშე შენით ტურფავ გაბრწყინდებოდა?
ვინა ჰვალობენ შენს მშვენებას? ცასა ციერნი;
თუ ფერხთ მოდრეკით, განკვირვებით აქ ქვეყნიერნი?
ხარ ანგელოზი სამოთხიდგან გამოფრენილი
ჩვენ საბრალთა დასატკობლათ აქ მოვლენილი?

ან თუ სატანა ჯოჯოხეთმა მოგგზავნა ხმელად,
მოგცა შვენება, გადმოგავდო გულთ—საენებელად!

ან ხარ ასული ამ ქვეყნისა, ვით სხვა ასული,
მაგ ლამაზ მკერდ-ქვეშ, როგორც სხვათა, შენც გიძვერს გული!

აბა მაშ გვითხარ: ვით შემკულხარ ეგრეთ მდიდრულით
ჰარმონიითა, სიტურფითა, შვენებით სრულით?

ვინ ბედნიერმან და სად, როგორ, ეგრეთ აღვზარდა,
ან ვისი თვალი, შენით მთერალი მარად გიმზერდა!

აღმოსავლეთის ყვავილთ შუა თუ გაიშალე,
ან თუ ჩრდილოთ ხარ, წყვილიაღს სტუქსე, მოხველ აქ მალე?—

მოგესალმებით ნათლის გულით შენ მშვენიერსა,
შენც გაუღიმე სიმშვიდითა ძველსა ივერსა,

სადაც ბუნებამ დიდებულად ზღვათა და ბართა
შესამკობელად ფრიალონი წინ აღუმართა;

სადაც მთათ წვერნი ცისა კიდეს ებჯინებიან,
ველნიცა მარად ყვავილებით იმისებიან

და მათ ზედ რბიან წალკოტთ შუა წყალნი მცინარნი,
აქ სიყვარულსა სტვენენ მარად ბულბულნი წყნარნი;

რა ფუფუნებით ზამთარ-ზაფხულს ვარდნი შლილობენ,
ღამით ზეფირი, დილით ნამი მაზედ ხარობენ.

აქა ცა არის ლურჯი, წმინდა, მნათი მარად ჟამს;
აქა ღავითი და თამარი სულსა კიდევ სწამს;

აქა რუსთველის ლექსნი კვალად ატკობენ ყურსა;
აქა ისმენენ ბესიკისას მღერას ციურსა;

ბი სად მოხველ! და, აქ ყოფნა თუ მოგეწონა,
ბაგიშლით გულსა ფიანდახად შენ, ფეხთა წინა!

იყავ შევენება, ნეტარება ივერიისა,
იყავ ჩვენთვისა ცით ვარსკვლავი, შუქი მთვარისა!

II.

მაგრამ აქ ხშირად ჰპოებ ტაძართ შთენთ დიდებულთა,
პალატთ ნანგრევთა და მონასტერთ აოხრებულთა;

მაგრამ სადგურნი, ფრიალოთვან გადმოკიდულნი,
შფსკრულს უმზერენ დარღვეულნი, დატეხებულნი.

წმინდა საფლავნი ნანგრევთ შუა ხშირად არიან,
მოუხსენებელთ, უბატრონოთ ტყენი ჰბურვიან.

არ აცხოვლებენ შთენთ და საფლავთ წირვა, ცისკარი,
მხოლოდ დროებით მათზედ ჰბერავს გრიალით ქარი!

რას ნიშნენ შთენნი, ეს ნანგრევნი, შენ გსურს იკითხო?
გსურს ივერიის შავი ბედი ამოიკითხო?

ჩვენ ნურას გვკითხავ, ჯვარი არის,—მიდი მის კარსა,
რაც ლმობიერმა გულმა გკითხოს, ჰკითხე მას ჯვარსა.

შირიანის დროს ხელში ეპყრა წმინდას ასულსა,
აწ ძველს ტაძარში მასა ჰპოებ წმინდად დაცულსა.

მსე არს ჩვენი ისტორია და ჩვენი ბედი,
მკლის გვირგვინი, სასოება და კვლავ იმედი.

სისხლის ცრემლითა მას ჯვარზედა არს წარწერილი
ჩვენი სამშობლოს ბნელის ეტლის მოთხრობა ბნელი!

გსურს სცნო მის აზრი, რაც ცრემლითა მახედ სწერია?
ბი ეს აზრი: „წმინდა ჯვარი და ივერია“.

მათთვის მხურვალედ მამა-პაპათ გულნი უძგერდნენ,
მათ დასაცველად მთელს აზიას მწარედ ებრძოდნენ.

„მრთის ხელითა წმინდათ ტაძართ, პალატთ ვაგებდით,
და მეორეთი მტერსა ვსცემდით ხმალს,—არ ვაგდებდით;

ან სულ გავწყდეთო და ან მტერთა ვძლიოთ ეგება.“
სამშობლო მიწა ქართველთ სისხლმა სრულად შეღება!

მაგრამ კეთილი შენი გული ვხედავ ჭმუნვარებს,
მაგ ლამაზს თვალში მარგალიტი ცრემლი ეღვარებს,

ხედავ? მამათგან რაღა დაგვრჩა? მათ სამარენი,
და მტერთაგანა შემეუსრვილნი მათნი არენი!

მრთი საუნჯეც დაგვრჩენია,—აი ის ჯვარი,
მაგრამ ქართველი მისთვის—მოკვდეს კვლავცა მზა არი!

ჩვენი ივერი, შვენიერი, არს სისხლის კალო,
გმირთა აკლდამი, გულთ საკლავი და სავალალო!

III.

სული მიკვნესის, გული ჩემი მწარედ ღონდება,
რა საქართველოს მწარე ბედი მომაგონდება;

რა მაგონდება, რასაც დედა ნორჩს მიამბობდა,
ის უამი იყო საქართველოს სული ხდებოდა.

აჰა, ირაკლი, გმირთა გმირი, ძახი პატარა,
„ურწმუნოთ მამულს არ მივცემო, არა და არა!“

იბრძვის მთა—ბარში, წინ ბ უკან, იბრძვის ზედ მტკვარზედ,
იბრძვის ოთხ-კუთხივ, გარეთ და შინ, ზედ თავის კარზედ;

იბრძვის ძრისტეს მტერთ, დღე და ღამე არ ხუჯავს თვალსა,
საფლავს დიდებულს არ ჩაიტანს სამშობლოს ვალსა.

მაგრამ ეგ ღვაწლი, დიდი ღვაწლი, კარგი კმა არი!
მტერთა დროშებით მოცულია ქალაქის კარი.—

როგორ თუ კმაა? მაშ ირაკლი საყვარელს მამულს,
ჭრისტეს მცნებითა განათლებულს, ბუნებით შემკულს,

მისცემს ურწმუნოთ, უომრად სისხლ-დაუღვრელად?
წინ მტერი უდგეს, არ გავიდეს ბრძოლისა ველად?

როგორ იკისროს—რაც თვით დასცა-სპარსთა მონება?
და შერჩეს კიდევ თვალთ სინათლე, თავში გონება!

ან რაღათ უნდა ირაკლისა თავი ცოცხალი,
თუ ქართველთ მეფეს დეერქმევა ჭეენის შალი! *)

ან თუ აღარ ჰყავს ირაკლისა ერთგულნი ყმანი,
მამულისათვის სასიკვდილოთ მარადის მზანი?

ან თუ შამქორში, ასპინძაში სრულებით გასწყდნენ!
და მათ გმირთაგან ან მათ ძენი არსად არ დარჩნენ.

არა! თან ახლავს კიდევ გმირსა სამი ათასი;
სამი ათასი ქართველთ დასი არს დიდი დასი.

ძველნი თავადნი, აზნაურნი მას თან ახლავან,
მწარე ომებში დახვრეტილნი ჩვენ არა გეგვანან!

ქალაქის კარი მაგრათ მათგან არს დაჭერილი;
„აქ სულ გავწყდეთო,“ ნათლად გულში აქვსთ დაწერილი.

ძრწანისის ბოლოს ზურამისძე ზარბაზნებს მართავს,
ან მტერს სულ გასწყვეტს, ან მტრის ხელით მოიკლავს ზედ თავს.

*) შალის სპარსთა და ოსმალოთა მეფენი უწოდებდნენ თავიანთ მოადგილეებს და საქართველოში თავის ქვეშევრდომ ზოგიერთ მეფეებს.

მოხუცი მეფე კვირცხლის თვალით დღეს მტრის ურდოს
ზომს,
ხვალ გაუმართავს მტერს ჩვენებურს მამა-პაპურს ომს.

მაგრამ უეცრად რა ძმა-ყმათა თვალთა მიაქცევს,
თვალთგან ცრემლთ ცხართა უნებურად მიწაზედ აქცევს.

ბენანის ძმანი შენნი ყმანი? მკმუნვარე ნუ ხარ!
წინ გაქვს ხვალ ვალი, იშრე თვალი, ჩვენთვის ნუ სწუხარ!

აგერ მზე ჩადის და აბრწყინებს მეტეხზედ ჯვარსა,
მის მადლი ძლევას, გამარჯვებას მისცემს შენს ჯარსა.

აჰა, თენდება ის დიდი დღე, ძნელი საამბოთ;
ძართველნო, ყური მომიგდენით, უნდა ვიამბოთ:

სამი ათასი სამოც ათასს მიეგებება,
დღეს ჩვენი მტკვარი სისხლის ფერად შეიღებება!

აბა შეხედეთ ჩვენს ქართველთა, პატარა დასსა,
როგორ იღვწვიან და ებრძვიან სამოც ათასსა.

მაგრამ რა გითხრათ, რა ვიამბოთ! ჩვენს ულონოს სულს,
ჩვენს გაყინულსა, გაქვავებულს და უგრძნობელს გულს?

მწარე მოთხრობა წასულთ ღრთა არ აცხოველებს;
შმირთ მამა-პაპათ ბნელი ეტლი არ მოგვეგვრის ცრემლებს.

ჩვენ არცკი ვიცით, იმ უბედურთ რაც დაგვდეს ვალი,
ჩვენსა გარეშე ვერას ვხედავთ, ბნელი გვაქვს თვალი,

მლონდ მამათგან დაშთომილი მამული ვსკამოთ
და ჩვენთ მოყვასთა, ჩვენთ ნათესავთ, ძმათ ცილი ვსწამოთ.

მღონდ კი ჩვენთვის მზე ნათობდეს და ცაში ნუ ქუბს,
რა გვენადღლება, რაც რომ მოხდა მაშინ სოღანლულს.

თუ ნათლად გვქონდეს გულის გრძნობა და ნათლად პირნი,
ბევრს მოგვითხრობდნენ არაგვისა და მტკვრის ნაპირნი.

IV

არაგვისა და მტკვრის კიდენო, სამშობლო კიდევ,
თაყვანს გცემ დილით და მზის ჩასვლით თაყვანს გცემ კიდევ—

ღიდი მოთხრობა თქვენზედ არის სისხლით ჩართული.
მაგრამ შენთ შვილთა სხვით რითმე გვაქვს თვალი გართული—

თვალ წინ გადგვიშლი მშვენებათა უხვთა მდიდართა.
ბენიარის ჩქეფა და კამკამი შენთ წყალთ მცინართა;

უხვად ვიყნოსებთ ჰაერს წმინდას სუნნელოვანსა,
სიხარულითა შევმზერთ შენს ცას ლაყღვარდოვანსა;

ის კი არ ვიციტ და არ გვესმის, მისთვის არ ვზრუნავთ,
რა ისტორიის დედა-მიწას ფეხითა ვთრგუნავთ;

მას აღარ ვფიქრობ, იმ გმირს მაშინ რა ცეცხლი სწავდა,
სამშობლო ქვეყნის აღდგინება თუ აღარ სწამდა.

მმირო! სცან ტკბილი განსვენება შენ. მხოლოდ იმ უამს,
როცა ქართველნი დაატირდნენ თელავში შენს გვამს...

მძელი სიცოცხლე ირაკლისა არს ბრძოლა გრძელი,
მოსაიხრობელად, საამბობლად, სათქმელად ძნელი!

და დასავლეთის ძრისტეს ერნო, თქვენ რას შვრებოდით,
როცა ძრისტესთვის თქვენ თვალ-წინა თქვენს კარს ვწყდებოდით?

თქვენ ირაკლისა ღიმილითა თავსა უკრავდით,
ჩჩევას აძლევდით და ქებისა ტაშსა უკრავდით.

თავიანთ საქმეც ბევრი ჰქონდათ თქვენს მამა-პაპათ:
შამბორებდნენ ზოგნი რომში თვისთ წმინდათ პაპათ;

ზოგნი თვისთ მთავართ აღსრულებდნენ მონებით ნებას
და მათ სასახლეთ, კეკლუც დიაკთ უძღვნიდნენ ქებას.

და შვილებსაც კი ხშირად გაზით შავი ბეჭედი.
არ დაიდუმებს ისტორია, ნუ გაქვსთ იმედი!

მართლ-მადიდებელთ წმინდა სისხლი კისერს გედებათ,
მაგრამ მოგკითხვენ, მაგიერი როსმე გეგებათ!..

V

ზონება ხელობს, გაშმაგებულს აზრი მერევა,
სარწმუნოებას გულს კმუნვის ძალა ერევა,

მაშინ მოყვანო მზა ვარ გკითხოთ, მითხარით ერთი:
ნუთუ მართლა გწამთ, რომ არსებდეს და იყოს ლმერთი?

თუ დაბადება სამყაროსი იყო მის ნება
და თუ ეს აზრი არ არს მტერთა და ცრუ ზმანება;

თუ მართლა მნათობთ, ცას და ზღვათა, მათათა და ველებს,
თავის შუქითა, სიუხვითა ის აცხოველებს;

თუ მან დაგებადა, მან გვცა გრძნობა, ჭკუა და ენა;
თუ მან ეს ტყენი, ეს მდელიონი აღმოაცენა;

თუ თვის ქმნილებას სამძღვარი და კანონი მისცა
და სული საღმრთო და ცხოველი შთაბერა და სცა;

თუ ქვეყანასა წესი მისგან მიენიჭების;
თუ ნათელი არს და ნათელი ქეშმარიტების:

მაშ საქართველო ასე მწარედ რისთვის დაემხო!?
შენ არ მოგსვლია გულს ეს გმობა პატარა ძახო;

როს გადაავლე შენს ქალაქსა პელაბრით თვალი,
და დაინახე ოთხის კუთხით ავარდა ალი!?

VI

რად მიმაქციე ტურფა სახე, ტურფა ასულო!
ბეწყინა ჩემგან ლეთისა გმობა, იგრძენი სულო?

VII

მაგრამ! რას ვროტავ უბედური და რასა ვებედავ!
მე შემოქმედის განკიცხვასა როგორა ვებედავ?

ვარ მომაკვდავი, ქმნილი მიწით, მსხვერპლი მიწისა,
შთამომავალი აღამისა, თესლი ბიწისა.

სიკვდილი მელის და სიკვდილსა ვერ გავექცევი,
საფლავს მკვდარიცლა არ დავრჩები, მიწად ვიქცევი:
შებედავ კი მივწვდე მოკლე ჭკუით მაღალს ლეთაებას,

მსურს უბედურსა გზა უჩვენო ციურსა ნებას;
შებედავ ვიძიო ზენა სიბრძნე მე სუსტის ძალით;

შებედავ განვსჭვრიტო ლეთის განგება მე ბნელის თვალით!
ღმერთო კეთილო! მომიტევე შენს დაბადებულს,

ნუ მკითხავ გმობას გაშმაგებულს, გულ-გადაგებულს.
რა ვქნა, ცოდვილმა, გულსა და სულს ცეცხლი მედება,

როს საქართველო დანგრეული მომელანდება;
რა ფიქრს მომივა: თვით ნანგრეენიც იქნება განჰქრნენ
ღა მათ სახელნი, მათ ხსენება აღარსად დარჩნენ.

VIII.

მომიახლოვდა მაშინ ტურფა, მშვიდი ასული,
ზრძნობითა სახე უბრწყინავდა, უძგერდა გული;

ზწამდესო, ღვაწლნი მამა-პაპათ არ განქრებიან;
ზწამდეს, ეს შთენნი დიდებულად კვლავ აღსდგებიან:

მართლ-მადიდებელთ ქეშმარიტი, ღმერთი ძლიერი,
მოგფენთ თვისს სხვისა, თვისს სიუხვეს,—და თქვენი ერი

ძრისტეს ჯვარისთვის წამებული კვლავ გამრავლდება,
თქვენი სამშობლო დანგრეული კვლავ აღყვავდება;

ამიერ თქვენთან დავამყარე წმიდა კავშირი,
ამიერ თქვენთან მე ვიქმნები სტუმარი ხშირი!...

ღავემხე წმიდა, მშვენიერის ასულის წინა,
უანბორებლი მის ფერხთ მტვერსა:—ტურფავ, ხარ ვინა?

თუმცა პასუხი მშვენიერმა არა-რა მომცა,
მაგრამ ნათელი და სიცოცხლე მოკლულს გულსა სცა!..
ვახტანგ ორბელიანი.

ჩემს ძეგანს.

მირბის, მიმაფრენს, უგზო-უკვლოდ, ჩემი ძეგანი,
უკან მომჩხავის თვალბედითი შავი ყორანი!

ბაჰსწი, მერანო, შენს ჭენებას არ აქვს სამძღვარი,
და ნიავს მიეც ფიქრი ჩემი, შავად მღელღვარი!

ბაჰკვეთე ქარი, გააბე წყალი, გარდაიარე კლდენი და ღრენი,
ბაჰსწი, გაკურცხლე და შემიმოკლე მოუთმენელსა სავალნი
დღენი!

ნუ შეეფარვი, ჩემო მფრინავო, ნუცა სიცხესა, ნუცა ავდარსა,
ნუ შემობრალე დაქანცულობით თავ განწირულსა შენსა მხედარსა,
რაა, მოვშორდე ჩემსა მამულსა, მოვაკლდე ჰსწორთა და მეგობარსა;

ნულარ ვიხილავ ჩემთა მშობელთა და ჩემსა სატრფოს ტკბილ
მოუბარსა.

სად დამილამდეს, იქ გამითენდეს, იქ იყოს ჩემი მიწა სამშობლო;
მხოლოდ ვარსკვლავთა, თანა მავალთა ვამცნო გულისა მე
საიდუმლო!

ქენესა გულისა, ტრფობისა ნაშთი, მივცე ზღვის ღელვას,
და შენს მშვენიერს, აღტაცებულს, გიჟურსა ლტოლვას!

ბაჰსწი, მერანო, შენს ჭენებას არ აქვს სამძღვარი,
და ნიავს მიეც ფიქრი ჩემი, შავად მღელღვარი!

ნუ დავიმარხო ჩემსა მამულში, ჩემთა წინაპართ საფლავებს
შორის;

ნუ დამიტროს სატრფომ გულისა, ნუცა დამეცეს ცრემლი
მწუხარის, —

შავი ყორანი გამითხრის საფლავს მდელითა შორის ტილის
მინდვრის,

და ქარიშხალი ძვალთა შეთენილთა ზარით, ღრილით მიწას
მომაყრის!

სატროფოს ცრემლის წილ, მკვდარსა ოხერსა, დამეცემიან
ციურნი ცვარნი,
ჩემთა ნათესავთ გლოვისა ნაცვლად, მივალალებენ სვავნი მყი-
ვარნი!
შაჰსწი, გაფრინდი, ჩემო მერანო, გარდამატარე ბედის სამძღვარი,
თუ აქამომდე არ ემონა მას, არც აწ ემონოს შენი მხედარი!

ღაე მოვჰკვდე მე უპატრონოდ მისგან ოხერი!
შერ შემაშინოს მისმა ბასრმა, მოსისხლე მტერი!
შაჰსწი, მერანო, შენს ჰენებას არ აქვს სამძღვარი,
ღა ნიავს მიეც ფიქრი ჩემი, შავად მღელვარი!

ცუდათ ხომ მაინც არ ჩაივლის ეს განწირულის სულის
კვეთება!
ღა გზა უვალი, შენგან თელილი, მერანო ჩემო, მაინც დარჩება,
ღა ჩემს შემდგომად მოძმესა ჩემსა სიძნელე გზისა გაუადვილდეს
ღა შეუბოვრად მას ჰუნე თვისი შავის ბედის წინ გამოუქროლდეს!

მირბის, მიმაფრენს, უგზო-უკვლოდ, ჩემი მერანი,
უკან მომჩხავის თვალბედითი შავი ყორანი!
შაჰსწი, მერანო, შენს ჰენებას არ აქვს სამძღვარი
ღა ნიავს მიეც ფიქრი ჩემი შავად მღელვარი!

ნიკოლოზ ბარათაშვილი.

გ ა ნ დ ე კ ი ლ ი

(ლევენლა).

სადაც დიდებულს მთასა მყინვარსა
მრბნი, არწიენი ვერ შეჰხებიან,
სად წვიმა-თოვლნი, ყინულად ქმნილნი,
მზისგან აროდეს არა ჰდნებიან;
სად უდაბურსა მას მყუდროებას
ქაცოთ ყრიაშული ვერ შეჰსწვდენია;
სად მეუფება ქექა-ქუხილსა,
ქინულს და ქართა მხოლოდ შთენია,—
უწინდელს დროში ლეთისა მოსავთა
ბამოუქვაბავთ მუნ მონასტერი
და იმ ყინულში შეთხრილს ლეთის ტაძარს
ბეთლემს უწოდებს დღესაცა ერი.

ფრიალოსაებრ ჩამოთლილი აქვს
იმ წმინდათ სადგურს ყინულის ზღუდე
და ზედ კარია გამოკვეთილი
ვით კლდის ნაპრალზედ არწივის ბუდე.

ზღუდის ძირამდე რკინის რამ ჯაჭვი
ზედა ჰკიდია თურმე იმ კარსა
და თუ არ ჯაჭვით, სხვაფრივ ვერა გზით,
ვერ ძალუძს ასვლა ვერარა კაცსა.

აქა ყოფილა უწინ კრებული
ლეთისთვის ქვეყნიდამ განდევნილ ძმათა

ღა მყინვარს ამას უღაბნოს თურმე
ისმოდა ქება წმიდა წმიდათა.

აქა გამდგარან, განშორებიან
ამ წუთის-სოფლის სამაცდუროსა,
აქ ჰღირსებიან მართალთა თანა
საგანესა მას საუკუნოსა.

ბასულან ამა ქვეყნით მამანი
ღა ტაძარი ლეთის გაუქმებულა...
იმათის ღვაწლით იმ ტაძრის მადლი,
მთიულთა შორის ყველგან გათქმულა, —
ღა ის ადგილი, ის არე-მარე
მსოდენ წმიდად სწამს ღღესაც ერსა,
რო ნასროლს ნადირს, მუნ შეფარებულს,
მონადირეც კი ვერ ახლებს ხელსა.

თუ არ ლეთის ღირსი, სხვა ვერ ვინ თურმე
ამ წმინდა ადგილთ ვერ შეეხება
ღა თუ შეჰბედავს, მსწრაფლ რისხვა ლეთისა
ჰეკა-ქუხილით მოველინება.

მღდესლაც ტაძარს, იმ გაუქმებულს
მეუღაბნოე შეჰკედლებია;
საიქიოსთვის ეს სააქაო
ღაუთმია და განშორებია.

ბანშორებია, ვით ცოდვის სადგურს,
ვით სამეუფოს ბოროტისასა,
სადაც მართალი გზას ვერ აუქცევს
ბანსაცდელსა მას ეშმაკისასა;

სად ცოდვა კაცსა ჰსდევნის დღე-და-ღამ
ჰითა მპარავი და მტაცებელი,
სად რასაც ჰხადის მართალი მართლად,
მას უმართლობად ჰქმნის ცოდვის ხელი;
სად რყვნა, წაწყმედა და ლალატია,
სადაც ძმა ხარბობს სისხლსა ძმისასა,
სად ცილი, ზაკვა ძულებადა ჰხდის
წმიდა სიყვარულს მოყვასისასა.

ბანშორებია ამ წუთის-სოფელს,
სად ყოვლი ნიჭი მაცდურებაა,
სად თვით სიტურფე და სათნოება
მშმაკის მახე და ცდუნებაა.

ბანდგილა და ამ ყინულებში
სულ მარტოდ-მარტო დაყუდებულა
და გვამი მისი ცოდვილთ ფიქრთაგან
იმ დღიდგან აღარ შეძრწუნებულა.

ბანუდევნია გულიდამ ყველა
მსოფლიო ზრახვა, ფიქრი, წადილი,
რათა წარუდგეს შფლისა მსჯავრსა
სულით განწმედილ და განბანილი.

ღღე-და-ღამ ლოცვით, გოდებით, გვემით
ხორცი სულისთვის უწამებია
და ვით ჰურბელი იგი წყმედული
ცრემლით ურეცხავს, უსველებია.

ღღე-და-ღამ სულთქმა და ღალადება
მოჰფენია კლდეს ყინულისასა

და არ შემწყდარა მუნ ლოცვის ცრემლი,
შითა ღელესა მას გლოვისასა.

ბაწყენებული წუთის-სოფლისგან
აქ სული მისი აღყვავებულა,
და ხორცეული გულის-თქმა ყველა
ღამარხულა და განსვენებულა.

არ იყო ხნიერ, მაგრამ ვით წმინდანს
სულის სიმაღლე ზედ დახწევოდა,
ზედ ეტყობოდა, რომ სული მისი
სულ სხვა მსოფლიოს შეჰხიზნებოდა.

სახე გამხდარი, კუშტი და მწყრალი
სიწმინდის მაღლით დაჰშვენებოდა,
და მალალს შუბლსა, ნაოქათ შეკრულს,
შარავანდელი გარდაფენოდა.

მისთა მცხრალ თვალთა ღრმა მეტყველება
შსოდენ იყო წყნარი და ტკბილი,
თითქო მათშიგან ჩასახებულა
თვით სათნოება კდემით მოსილი;
თითქო ნელისა სიხარულითა
სამოთხის ღია კარს შეჰხარიან
და სულთან ერთად შფლისა მიმართ
სასოებითა მისწრაფიან.

ლოცვით ზ მარხვით ხორც უძლოურ-ქმნილი
ჰგვანდა წმინდასა იგი წამებულს,
მრავალ-გზით ტანჯულს და ტანჯვათ ზედა
ძღვეით მოსილსა და განდიდებულს.

წამება მისი ღმერთს შეუწირავს,
ვედრება მისი ღმერთს უსმენია
და სასწაული ნიშნად მაღლისა
მლაღადებელზედ მოუვლენია.

ბნელსა სენაკსა, სად იგი მდგარა,
ჰქონია მზის მხრივ ერთი სარკმელი
და მუნით თურმე გადმოდენილა
შუქი მზისა და მთვარის ნათელი.

მდეს უღაბნოს გასწვრივ მთის-წვევრზედ
მზე სხივ-გაფენით ამოვიდოდა,
იმ სარკმლით სხივი მისი სენაკში
სვეტად ბრწყინვალედ ჩაეშვებოდა.

როს ლოცულობდა, იმ სხივსა თურმე
თვის ლოცვანს მწირი ზედ დააყრდენდა,
და ხორცთ-უსხმელი მზის სხივი იგი
შფლის ბძანებით ზედ შეირჩენდა.

მგრე ვიდოდენ დღენი და წელნი,
მგრე უბიწოდ იგი ჰსცხოვრებდა...
და თვის სიწმიდეს ყოველ-დღე თურმე
ამ სასწაულით შეიმოწმებდა.

მრთხელ საღამოს ლოცვით დაღლილი
გადმომდგარიყო ზღუდის კარებსა
და დაფიქრებით გადმოჰყურებდა
მწვანით დაფენილს მთისა კალთებსა.

მზე გადახრილი ჯერ კიდევ სრულად
მთისა გადაღმა არ დასულიყო,

და მთის წვერზედ ვით ცეცხლის ბორბალი
იმგვრგვლივ სხივ-გაშლით ანთებულიყო.

ოსია ლაყვარდი, ვით ნაკვერცხალი,
წითლად და ყვითლად მზისგან ღუოდა
და განმსქვალული მისით ღრუბელი
შორს ათას-ფერად სხივებში თრთოდა.

ამა უბიწო დიადის ხილვით
წარტყვევნილ იქმნა განყენებული
და ვით ცხოველს ხატს ღვთის დიდებისას
შეჰსცქერდა მზესა განცვიფრებული.

შეცრად ასტყდა რამ ნიაფ-ქარი,
დაჰბერა კლდეთა, ნაპრალთ და მღვიმეთ
და მყინვარიდამ ვითა ვეშაპი,
შავი ღრუბელი დაიძრა მძიმეთ.

დაიძრა მძლავრი, უხარმაზარი
ცაზედ განფრთხო და გაიშალა
და იქ თითქო მტერს შეეჯახაო
ჭექა-ქუხილით დაიგრიალა.

შეირყა მთელი ცა და ქყეყანა
იმა ქექით და იმა ქუხილით,
ცა აირია, დაბნელდა უცებ
და წამოვიდა სეტყვა შხუილით.

ძუხვა და ქექა, ელვა და სეტყვა
არევ-დარევით ღრუბლების სრბოლა,
ძართა, აწ გრიგლად რადმე ქცეულთა,
ზარით და ზათქით კლდეებში ქროლა,—

მსე ყოველნი, ერთად რეულნი,
ჭგვანდენ ცით ვლენილს რისხვას ლვთისასა,
თითქო ლმერთი ჰსჯის ქვეყანას ცოდვილს
ღღეს მას საშინელს განკიოხვისასა.

ამ დროს ის მწირი სენაკში იყო,
ცრემლით აღტობდა ლვთის-მშობლის ზატსა
და ხელ-აღპყრობით ევედრებოდა
წაწყმედისაგან ქვეყნისა ხსნასა.

ილია ჭავჭავაძე

— БИЖИТНИЧЕСКИ —

Матрица № 22

617/759

22	1
----	---

